

Haber Kaynaklarının Korunması Meselesinde Kadim Çelişkiler, Yeni Sorunlar: Dijital Güvenlik Odaklı Bir Perspektife Doğru

Serhatcan YURDAM¹

¹ Res. Asst., Ege University, Faculty of Communication, Department of Journalism, (ORCID ID: 0000-0001-5190-6070)

Özet

Haber kaynakları, gazeteciliğin demokratik işlevlerinin hayata geçirilmesinde kilit roledir. Kaynaklara normatif düzeyde atfedilen rolün gerçekleşmesinde ise belirli pratik çelişkiler vardır. Bunların başlıcalarından biri, aynı zamanda bir basın özgürlüğü meselesi olan haber kaynaklarının güvenliği sorunudur. Gazeteciler meslek pratiği ve etiği açısından kaynaklarını korumakla yükümlüdürler. Bu yönüyle haber kaynaklarının korunması, gazeteciliğin temel meselelerinden biridir. Haber kaynaklarının korunması temelde kaynağın gizliliği ilkesine dayanır. Bu ilkenin pratikte işlerlik kazanması ise etik ve hukuki bağlamda çeşitli çelişkilere konu olur. Günümüzde ise yeni dijital araçların gazetecilik ortamını biçimlendirmesiyle birlikte, kaynağın korunması ve gizliliği açısından yeni çelişkiler gözlenmektedir. Bu kapsamda haber kaynağının korunmasında temel karakteristiklere ve süregelen çelişkilere bir de dijital güvenlik boyutu eklenmiştir. Bu çalışma, bütüncü bir literatür değerlendirmesi olarak, geleneksel yaklaşımda esas kabul edilen hukuki koruma mantığının günümüz koşullarında başlı başına yeterli olamayacağını ve dijital güvenlik odaklı etkin bir korumaya giderek daha fazla ihtiyaç duyulduğunu iddia etmektedir. Bu husus göz ardı edilirse kaynağın korunmasına ilişkin mevcut çelişkilerin giderek derinleşeceği varsayımına dayanan çalışmanın amacı kaynakların korunmasına ilişkin bir araştırma gündeminin inşa edilmesine katkı sunmaktır. Bu kapsamda, öncelikle haber kaynağına atfedilen normatif değer ve pratik çelişkiler ele alınmakta ve kaynakların önemi vurgulanmaktadır. Ardından, kaynağın korunmasının etik ve hukuki boyutlarının karakteristikleri ve çelişkileri değerlendirilmekte ve son olarak günümüz gazetecilik ortamında öne çıkan bir boyut olarak dijital güvenlik boyutu ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Haber kaynağı, haber kaynağının önemi, haber kaynağının korunması, haber kaynağının gizliliği, dijital güvenlik.

Old Contradictions and New Problems in the Issue of the Protection of Journalistic Sources: Towards a Digital Safety-Focused Perspective

Abstract

Journalistic sources play a key role in the realization of the democratic functions of journalism. There are practical contradictions in the realization of the role attributed to the journalistic sources at the normative level. Journalists are responsible for protecting their sources in terms of professional practices and ethics. In this respect, the protection of news sources is one of the main issues of journalism. The protection of news sources is basically based on the principle of source confidentiality. The practical application of this principle involves various ethical and legal contradictions. In the digital age, new contradictions arise in terms of source protection and confidentiality as new digital intermediaries shape the journalistic landscape. In this context, digital safety becomes more and more important. This study argues that legal protection which is considered as fundamental in the traditional approach, is not sufficient itself in today's conditions and an effective protection focused on digital security is increasingly needed. It is argued that if this issue is not taken into account, the existing contradictions related to the protection of the journalistic source will gradually deepen. The aim of the study is to contribute to the building of a research agenda on the subject. In this context, first of all, the normative value and practical contradictions of the news source are discussed and the importance of sources is emphasized. Then, the characteristics and contradictions of the ethical and legal dimensions of source protection are taken into account, and finally, the digital safety dimension as a prominent dimension in today's journalism environment is discussed.

Keywords: Journalistic sources, the importance of news source, the protection of journalistic sources, sources confidentiality, digital safety.

Corresponding Author / Sorumlu Yazar	Serhatcan YURDAM Res. Asst., Ege University, Faculty of Communication, Department of Journalism serhatcan.yurdam@ege.edu.tr
E-mail / E-posta	
Manuscript Received / Gönderim Tarihi	Sep 13, 2021 / 13.09.2021
Revised Manuscript Accepted / Kabul Tarihi	May 28, 2022 / 28.05.2022
To Cite This Article / Kaynak Göster	Yurdam, S. (2022). Haber Kaynaklarının Korunması Meselesinde Kadim Çelişkiler, Yeni Sorunlar: Dijital Güvenlik Odaklı Bir Perspektife Doğru, <i>ViraVerita E-Journal: Interdisciplinary Encounters</i> , Vol. 15, 136-170.

Haber Kaynaklarının Korunması Meselesinde Kadim Çelişkiler, Yeni Sorunlar: Dijital Güvenlik Odaklı Bir Perspektife Doğru

“Gözetim kapitalizmi, bilgide ve bilginin biriktirdiği güçte eşi görülmemiş asimetriler aracılığıyla işler. Gözetim kapitalistleri hakkımızda her şeyi bilirler, oysa onların faaliyetleri bizim için bilinmeyecek şekilde tasarlanmıştır.”
– Shoshana Zuboff

“[...] özgürlüklerinizi korumak ve demokratik bir toplumda yaşamak için, iktidarın sizin hakkınızda edindiği bilgiyi sınırlandırmanız ve iktidarın yapıp ettikleri hakkında tam bir bilgiye sahip olmanız gerekir.”
– Özgür Uçkan [1961-2015]

“Haber kaynakları sadece neyin bilinmeye değer olduğunu değil, kimin dinlemeye değer olduğunu da tanımlar.”
– Matt Carlson

Giriş

Otoriter rejimlerde zaten baskı ve kontrol mekanizmalarının boyunduruğunda olan gazetecilik aktörlerinin, demokrasilerin küresel çapta irtifa kaybetmesiyle beraber (bkz. Freedom House, 2020; V-Dem, 2020); demokratik ve hibrit rejimlerde de giderek artan bir şekilde iktidarların gadrine uğradığı görülür (bkz. CPJ, 2020; IFJ, 2021; RSF, 2020). Bu siyasal bağlamın “kötü rejimlerde, iyi gazetecilik ihtiyacı” şeklinde bir paradoksal duruma yol açtığı söylenebilir. Bununla birlikte, günümüzde giderek endişe veren gazetecilerin hayatlarına mal olacak türden baskıcı ve şedit uygulamaların (bkz. UNESCO Observatory of Killed Journalists, 2022), yalnızca “bugünün meselesi” olmayıp; tarihsel süreklilik arz ettiği de sır değildir (Berger, 2017; Cottle, 2016, s.64; Cottle, 2017, ss.24-28). Hatta bu çerçevede, kıdemli gazetecilik akademisyeni Barbie Zelizer’in “Gazetecilik için demokrasi şart değilse de demokrasi için gazetecilik mutlaka şarttır” (Posey, 2018) sözünden ilhamla, gazetecilerin bu türden paradokslara şerbetli olduklarını ileri sürebiliriz. Ne var ki, gazeteciliğe dair geleneksel zamanlara kıyasla “bugünün meselesi” sayılabilecek çeşitlenen mücadele alanları, riskler ve tehditler de söz konusudur (Tumber ve Zelizer, 2019; Wahl-Jorgensen vd. 2016). Bunların başlıcalarından biri dijital gözetim sorunudur.

Eleştirel yaklaşımlara göre, günümüz kapitalizminin son derece mütehakkim “eşi görülmemiş bir formülasyonu”; “baskın biçimi” (Zuboff, 2021, s.73) ve küresel yönelim arz

eden otoriter dönüşün temel harcı (Murakami Wood, 2017) olarak görülen dijital gözetimin gelinen aşamada demokrasiler ve yurttaşları için bir tehdide dönüştüğüne ilişkin kamuoyunda ve akademik alanda bir uzlaşma söz konusudur (Michaelsen ve Glasius, 2018, s.3789). Nitekim, kurumlaşma sürecinde “güvenlik” gerekçesiyle meşrulaştırılan (Bernal, 2016, s.251) dijital gözetim mekanizmalarını, daha on-on iki yıl öncesine dek, otoriter rejimlerle sınırlı bir sorun olarak kavrayan demokrasi araştırmacısı Larry Diamond gibi önde gelen figürlerin (bkz. Diamond, 2010) ve Freedom House gibi Amerikan Demokrasisini kerteriz almasıyla bilinen (bkz. Steiner, 2012) araştırma kuruluşlarının dahi, şimdilerde bu mekanizmaların “demokratik istikrarı ve özgürlükleri tehdit ettiğinden” (Diamond, 2019) ve gelişkin demokrasileri tahrif etme potansiyelinden (Freedom House, 2018) dem vurmaları, genel uzlaşmaya dair önemli örneklerdir.

Bu bağlamın gazeteciliğe yansımaları ise gelinen aşamada dijital gözetim mekanizmalarının gazetecilik aktörlerinin güvenliğini tehdit ve ihlal eden bir veçheye bürünmüş olmasıdır. Bununla birlikte, güvenlik sorunu aynı zamanda bir medya özgürlüğü meselesi olduğundan (bkz. Eide, 2016, 2019; Tsu, 2019); meselenin kendine özgü dinamikleri, gazetecilik aktörlerinin esenliği kadar; gazeteciliğin normatif işlevlerinin pratik işlerliği açısından da önem arz eder. Bu çerçevede, gazetecilik alanında son yıllarda “dijital güvenlik” (*digital safety*) ve “enformasyon güvenliği” (*information security*) meselesi artan bir ilgiyle ele alınmaktadır (bkz. Henrichsen, Betz ve Lisosky, 2015; Di Salvo, 2022; Jamil, 2021; Kleberg, 2015; Lashmar, 2017; McGregor, 2021; Posetti, 2017). Bu temelden hareket ederek literatür incelemesine dayanan bu çalışma, dijital güvenlik sorununa spesifik olarak “haber kaynağının korunması” bağlamında odaklanmaktadır.

Haber kaynakları, bir sosyal aktör olarak haber yapım faaliyetinin merkezinde olsalar da (McQuail ve Windahl, 1993, s.161; Tuchman, 2002, s.81), gazetecilik alanına dışsal/harici konumda olduklarından (Wasserman, 2017, s.73) habercilik çerçevesinde oluşabilecek risk ve tehditlere muhatap; ancak bir meslek profesyoneli olan gazetecilerin bilgi, deneyim, ilke ve motivasyonlardan oluşan yatkınlıklarından yoksun sayılırlar. Bu yönüyle de, istisnaları saklı tutmak koşuluyla; gazetecilere atfedilen direnç ve bağışıklık hususunda benzer ilişkilendirmeyi kaynaklar için yapmak pek olası değildir. Bu çerçevede haber kaynaklarının korunması hususundaki kurucu ilke ve eğilimler büyük ölçüde gazetecinin kaynağını korumasına dayanan normatif-etik kabuller (örn. bkz. IFJ, 2019; TGC, 2016) ve haber kaynağının gizli tutulmasına olanak sağlayan yasal koruma ekseninde (Oster, 2015, s.87) yoğunlaşır. Ancak günümüzde

haber kaynaklarına ilişkin yasal korumaya dair çeşitli sorunlar söz konusudur. Bunların başında; derecesi ülkelere ve bölgelere göre değişmekle birlikte, küresel bir eğilim halini alan; yasal koruma çerçevesinin zayıflamasını ifade eden “hukuki erozyon” (Posetti, 2017) gelir. Buna ek olarak gazetecilikteki dijital dönüşümün hızlı doğasına rağmen, hukuki güvencelere ilişkin gelişmelerin oldukça yavaş seyretmesi ve teknolojik dönüşümle birlikte gelişen hukuki tanımsal problemlerin ortaya çıkması (McGregor, 2014, s.15); haber kaynaklarının korunmasına yönelik hukuki çerçevenin işlerliğine dair “endişe uyandırıcı” (Townend ve Danbury, 2017, s.11) tabloya kaynaklık eder.

Mevcut tabloda yasal korumaya ilişkin sorunların çözümünün aciliyet arz eden önemi açık olsa da; hukuki koruma çerçevesinde yapılacak iyileştirmelerin başlı başına yeterli olacağını iddia etmek ise güç görünür. Bu önermemize temel oluşturansa; arama motorları ve sosyal medya gibi dijital araçların (*digital intermediaries*) yükselişinin medya ortamını hatırı sayılır şekilde etkilediği (Nielsen ve Ganter, 2018) günümüz koşullarında, gazetecilere ve haber kaynaklarına yönelik risk ve tehditlerin “giderek daha fazla dijital hale geldiği” (Tsu, 2019, s.82) ve kaynağın korunmasına yönelik dinamiklerin temelden değiştiği (Bradshaw, 2017, s.346; Crete-Nishihata vd. 2020; Di Salvo, 2022; Wasserman, 2017) yönündeki mevcut bulgulardır. Bu ekseninde konumlanan çalışmanın temel tezi, salt hukuki korumaya odaklanan bir bakış açısının kaynağın korunması için yeterli olmadığı ve buna koşul olarak haber kaynağının korunması için etik yükümlülüklerin pratik işlerliği açısından “dijital güvenlik” eksenli bir bakış açısına daha fazla ihtiyaç duyulduğudur.

Haber kaynağının korunmasıyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkilendirilebilecek Türkiye bağlamı çalışmaları; kaynaklarının gizliliğine ilişkin hukuki korumanın hem yasal çerçeve hem uygulama açısından yetersiz olduğu (Türay, 2018), haber kaynağının etkin korunmasının hayati önem arz ettiği araştırmacı gazetecilik faaliyetlerinin yoğun biçimde siyasi baskı ve müdahalelere maruz kaldığı (Bucak, 2021); gazetecilerin dijital güvenlik farkındalık düzeylerinin etkin koru(n)ma açısından yeterli olmadığı (Çalışkan, 2019) ve alternatif medya ve aktivist yurttaş gazetecilerin dijital gözetim temelli baskılara maruz kaldıkları ve buna cevaben belli düzeyde dijital güvenlik eksenli karşı direniş pratikleri sergiledikleri (Ataman ve Çoban, 2018) yönünde bulgulara kaynaklık eder. İyi bir başlangıç noktası oluşturan bu müstesna çalışmaların önemini teslim etmekle birlikte, iletişim ve gazetecilik çalışmaları alanında Türkiye ölçeğinde genel olarak haber kaynaklarının korunmasına ilişkin sınırlı bir ilgi olduğunu söylemek hata olmayacaktır. Bütün bunlardan hareketle, bu çalışmanın temel

amacı, haber kaynaklarının korunmasına yönelik mevcut sorun ve yetersizlikleri tartışarak, konuya ilişkin dijital güvenlik odağında inşa edilecek bir araştırma gündeminin önemli bir ihtiyaç olduğuna işaret etmektir.

Yöntem ve Sınırlılık

Bu çalışma, bütüncü literatür değerlendirmesi yaklaşımıyla yapılandırılmıştır. Bilindiği üzere literatür değerlendirmesine dair metodolojik ve yapısal açıdan farklı yaklaşımlar söz konusudur (bkz. Paul ve Criado, 2020). Literatür değerlendirmesini metodoloji olarak ele alan Snyder (2019) bu yaklaşımları “sistemik değerlendirme”, “yarı sistemik değerlendirme”, “bütüncü değerlendirme” (*integrative review*) şeklinde üç ana kategoride değerlendirir. Bütüncü literatür değerlendirmesi yaklaşımının temel karakteristiği; ele alınan konuyla ilgili literatürü eleştirel ve sentezleyici bir yaklaşımla bütüncü bir şekilde inceleyen bir araştırma biçimi olmasıdır. Bütüncü değerlendirmeler, ana odak etrafında farklı alanlardan veya araştırma geleneklerinden gelen bakış açıları ve iç görüşleri çoğunlukla nitel bir yönelimle birleştirmeye dayalı incelemelerdir. Bu yönüyle de genellikle nicel bulgulara odaklı çalışmaları çizgisel ve sistemik bir şekilde inceleyen sistemik ve yarı sistemik değerlendirmelerden ayırır (Torraco, 2016, s.404; Snyder, 2019, s.334).

Haber kaynağının korunması meselesini geçmişten günümüze bir süreklilik olarak kavrayan çalışmada, bütüncü değerlendirmenin tercih edilmesinin nedeni; konunun süreklilik arz eden farklı boyutları ile değişen yönlerini bir arada değerlendirme çabasıdır. Bu bakımdan, haber kaynağının normatif değeri, kaynaklara atfedilen normatif değerle pratik koşullar arasındaki çelişkiler, haber kaynağının korunması ve bu kapsamda “haber kaynağının gizliliği”, “hukuki ve etik boyut”, “dijital güvenlik” meselesi gibi esasen her biri spesifik çalışma konusu olan tematikler doğrudan gazetecilik literatürüne başvurularak ele alınmış ve pragmatik bir epistemolojik yönelimle bütüncü ve sentezleyici bir yaklaşımla ve ağırlıklı olarak nitel bir formatta değerlendirilmiştir. Bu husus aynı zamanda çalışmanın sınırlılığına dair de ipuçları verebilir. Nitekim her biri başlı başına inceleme konusu olan spesifik tematiklerin bir arada ele alınması; konuları daha çok tanımlayıcı yönleriyle ve belli ölçekte genel bağlamlarıyla ele almayı zaruri kılmıştır. Ancak haber kaynağının korunması meselesinin çok boyutluluğu ve konunun değişen yönüne dair literatürdeki dinamizm hesaba katıldığında bu husus; çalışmanın amacı doğrultusunda üstlenilmesi gereken bir risk ve sınırlılık olarak değerlendirilmiştir.

Haber Kaynaklarının Normatif Değeri ve Pratik Çelişkiler

Harcup'ın (2014, s.284) tanımıyla haber kaynağı; “gazetecinin bir haber öyküsünde enformasyon temini için ya da kullandığı enformasyonun doğruluğunu kontrol etmek için başvurduğu bireysel ya da kurumsal bağlantıların tümünü” ifade eder.

Gazeteciler, kendi tanıklıklarına dayalı haber öykülerinde bile, içeriği çeşitlendirmek, derinleştirmek, bağlam ilişkisini kurmak ve ardından fikri takip yapmak için mutlaka kaynaklara ihtiyaç duyarlar. Bu yönüyle haber kaynakları gazetecilik pratiği açısından “olmazsa olmaz” niteliktedir (Dimitrova ve Strömbäck, 2009a, s.75). Öyle ki, gazeteciliğin geleneksel zamanlarında yaygın kanı; muhabirlerin ancak “sahip olduğu kaynaklar ölçüsünde” iyi bir gazeteci sayıldığı; gazeteciliğin değerininse “kaynakları bulma ve geliştirebilme” kapasitesine endekli olduğu (Molyneux ve McGregor, 2021, s.3) yönünde iken¹; benzer şekilde günümüzde, kaynakların varlığı ve çeşitliliği gazeteciliği ihya etme arayışları ekseninde bir tür “kalite kriteri” (Lacy ve Rosentsiel, 2015, s.7/s.58) olarak ilgi nesnesi olmaya devam eder. Bu anlamıyla da kaynağın “olmazsa olmazlığı” salt pratik/materyal gereksinimlere yanıt verme kapasitesiyle sınırlı değildir. Kaynaklar esas olarak haber medyasına atfedilen demokratik rol ve işlevlerle ilişkilendirilir. Normatif perspektiften haber medyasının demokratik işlevleri -teorik konumlanışlara göre farklı olmakla birlikte (bkz. Strömbäck, 2005)- esas itibarıyla, kamusal meselelere ilişkin çoğulculuğa dayalı tartışma ortamı yaratma (*civic forum*), siyasi gücün kötüye kullanılması karşısında aktif gözlemcilik (*watchdog*) ve yurttaşların siyasi enformasyona erişerek siyasi sürece katılımını teşvik etme (*mobilizing agent*) şeklindedir (Norris, 2000, s.12). Kaynakların varlığı, bu işlevlerin karşılık bulması için neredeyse “zorunlu koşul” olarak kabul görür (bkz. Carlson 2009; Dimitrova ve Strömbäck, 2009b; Vobič ve Poler-Kovačič, 2015).

Haber kaynaklarına ilişkin çalışmalarıyla dikkate değer bir gazetecilik araştırmacısı olan Matt Carlson, bu bağlamda haber kaynaklarının rol ve işlevini iki temel faktörle açıklar: Bunlardan ilki; gazeteciliğin ürettiği bilginin meşruiyetini sağlayan “objektiflik normu” ile ilişkilidir. Buna göre, gazeteciler haber öyküsünü oluşturan enformasyonu, dışsal bir aktör olarak kaynağa dayandırarak objektiflik iddiasında bulunur. İkincisi; gazeteciliğin kamusal işleviyle ilişkilidir. Haber medyası, kamuya açık bilgilerin sağlanmasında siyasi erkten ayrık bir bilgi akışı sağlama için kaynaklara başvurur (Carlson, 2016, s.237). Bu yönüyle de kaynaklar, gazeteciliğin kamusal işlevinin gerçekleşebilmesi için temel aktörlerdir.

Benzer bir eksen den hareket eden Dimitrova ve Strömbäck (2009b), literatürü sentezleyerek haber kaynaklarının diğer işlevlerine de işaret eder. Buna göre, kaynakların gazetecilere kendi başlarına elde edemediği bilgilere erişim sağlama, bu bilgilerin mahreci olarak haberin doğruluğunu, inandırıcılığını/güvenilirliğini artırma, aynı konu veya olay hakkında farklı bakış açıları sunarak; demokrasilerde kritik role sahip kamusal tartışmaya katkı sağlama, uzman bilgisi sağlayarak zaman baskısı altında işleyen haber odalarında belirsizlikleri azaltma gibi çeşitli işlevlere sahiptir (Dimitrova ve Strömbäck, 2009b, s.151). Bütün bu hususlar dikkate alındığında, işleyen bir haber odası ve halkın haber alma hakkına riayet eden alternatif bilgi akışının sağlandığı demokratik bir iletişim ortamı için, haber medyasında kaynakların mevcudiyeti ve bu mevcudiyetin çoğulcu ve kapsayıcı bir yöne sahip olmasının önemi açık bir şekilde anlaşılabilir. Bu hususlar, kaynaklara atfedilen normatif değerin somut ifadesidir. Ancak bu noktada, haber kaynaklarına normatif düzeyde atfedilen ideal “işlevlerin” pratikte nasıl “işlediği” sorusu önem kazanır.

Her şeyden önce haberde kaynak olarak yer almanın temel belirleyicisi kaynağın “güvenilirlik/itibar” (*credibility*) kriterini sağlamasına bağlıdır. Kaynağa güvenilirlik atfedilmesinin temelde iki boyutu vardır. İlki, kaynağın doğrudan kendisinin güvenilir/inanılır kabul edilmesi, ikincisi ise kaynaktan gelen bilginin güvenilir bulunmasıdır (Yoon, 2005’ten akt. Reich, 2011, s.51). Bu iki koşulun sağlanması kaynağı güvenilir kılar ve kaynağın haberde yer bulmasına imkân verir. Ancak burada öne çıkan bir husus; kaynağa güvenilirlik ve itibar atfedilmesini sağlayan dinamiklerin; salt gazeteci-kaynak arasındaki ikili ilişkide tesis edilen güvene endeksli olmadığıdır (Reich, 2011, s.51). Nitekim, haber sosyolojisi araştırmalarının mirasına odaklanıldığında; ekol/gelenek farklılıkları (bkz. Schudson, 1994), paradigmatik konumlanma biçimleri (bkz. Cottle, 2000) ve dönemsel geçiş karakteristikleri (bkz. Tuchman, 2002; Belair-Gagnon ve Revers, 2018) arasındaki nüanslar fark etmeksizin öne çıkan bir olgu; kaynakların seçimi ve kullanımı hususunda bireysel ve editöryal tercihlerin ötesinde organizasyonel, yapısal ve ideolojik faktörlerin etkin belirleyiciler olduğudur.

McQuail ve Windahl’ın (1993, s.161) modelinden hareketle ele alındığında; bir sosyal alan olarak haber kuruluşlarında rekabet eden sosyal aktör ve etkenler; baskı grupları, haber kaynakları, medya sahipleri, yatırımcılar, hükümet/yasalar, reklamverenler, izler-kitle, sosyal ve politik baskılar şeklinde sıralanabilir. Bütün bu aktör ve etkenlerin, medya kuruluşlarına erişim girişimlerinde uzlaşan çıkarlar ya da çatışan çıkarlar söz konusudur. Nihayetinde haber kaynakları, gazetecilik alanında güç egzersiziyle varlık gösteren farklı aktörlerden yalnızca

biridir ve kaynaklarla haber medyası arasında “itme ve çekme” dinamikleriyle birbirine-bağıllık (*interconnected*) arz eden bir ilişkisellik söz konusudur (Tuchman, 2002, s.81). Bu yönüyle de kaynaklara atfedilen normatif değerin gerçekleşebilme koşulları ise kaynaklar ve diğer aktörlerin ilişkisellikleri ve kaynakların güç-iktidar dağılımı ekseninde fırsatlara uzaklık ve yakınlık derecesine göre farklılık arz eder. Kimi kaynak türleri ise doğası gereği alandaki diğer aktör ve etmenlerle zaten özdeştir. Bu çerçevede ortaya çıkan ve süregelen temel gerilim; kaynakların “elit ve resmi/kurumsal kaynaklar” ile “sıradan yurttaşlar/elit olmayan kaynaklar” ekseninde ayrışması (Splendore, 2020, s.990) ve elit kaynakların “habere erişim” (Cottle, 2000) hususunda baskın pozisyonda olmalarıdır.

Sonuç olarak, kaynaklara ilişkin güvenilirlik/itibar kriterinin pratikteki karşılığı aslında elit, resmi ve kurumsal kaynakların; sıradan yurttaşlara nazaran daha muteber kabul edildiği ve daha tercih edilir olduğu bir gazetecilik pratiğine denk düşer. Bu husus, haber medyasında gündemin belirlenmesinde, haberin çerçevelenmesinde ve kamusal söylemin şekillenmesinde önemli ölçüde siyasi ve ekonomik güce sahip elit kaynakların hâkimiyetine işaret eder (bkz. Carlson, 2009). Bu bağlamda bir sosyal alan olarak oldukça geçirgen sınırları olan ve limitli özerkliğe sahip gazetecilik alanında (bkz. Bourdieu, 1997, s.79-85) siyasi ve ekonomik etmenlerin tazyiki karşısında haber kaynaklarının sınırlı bir güce sahip olduğu ve bu anlamıyla da bu dinamikler çerçevesinde kendilerine normatif olarak atfedilen demokratik işlevlerin öznesi olmaktan çok; diğer aktörlerin alandaki faaliyetlerinin nesnesine dönüşme riskiyle karşı karşıya kaldıkları çelişkili bir durum söz konusudur. Bu çelişkiyi demokratik bir gazetecilik pratiği lehine çözmek için haber kaynaklarına dair mevcut sınırlılıkları aşma girişimleri önem arz eder.

Bununla birlikte, buraya dek çizilen çerçevenin dönüşen medya ortamında ne denli geçerli olduğu sorusu sorulabilir. Nitekim yakınsamanın gazeteci, kaynak ve okur arasında etkileşim temelli yeni imkânlar sağladığı (bkz. Pavlik, 2004, ss.21-26); katılımcılık ve izler-kitle odaklı bir anlayışın öne çıktığı (McQuail ve Deuze, 2020, s.327) günümüz medya ortamında; kaynak kullanım kalıplarında kapsayıcılık yönünden bir değişim olup olmadığı izaha muhtaç bir sorudur. Her ne kadar kaynak belirleme kalıplarının medya sistemlerine göre (ülkeler düzeyinde), haber kuruluşunun yapısına göre (özel yayıncılık-kamu yayıncılığı), medya türlerine göre (gazete, TV, web sitesi) farklılık gösterebileceğini (Tiffen vd. 2014) hesaba katmak gerekirse de, literatürde öne çıkan yaklaşım “elit”-“sıradan” kaynak kullanımı arasındaki temsil dengesizliğin devam ettiği yönündedir. Bu çerçevede, Van Leuven ve

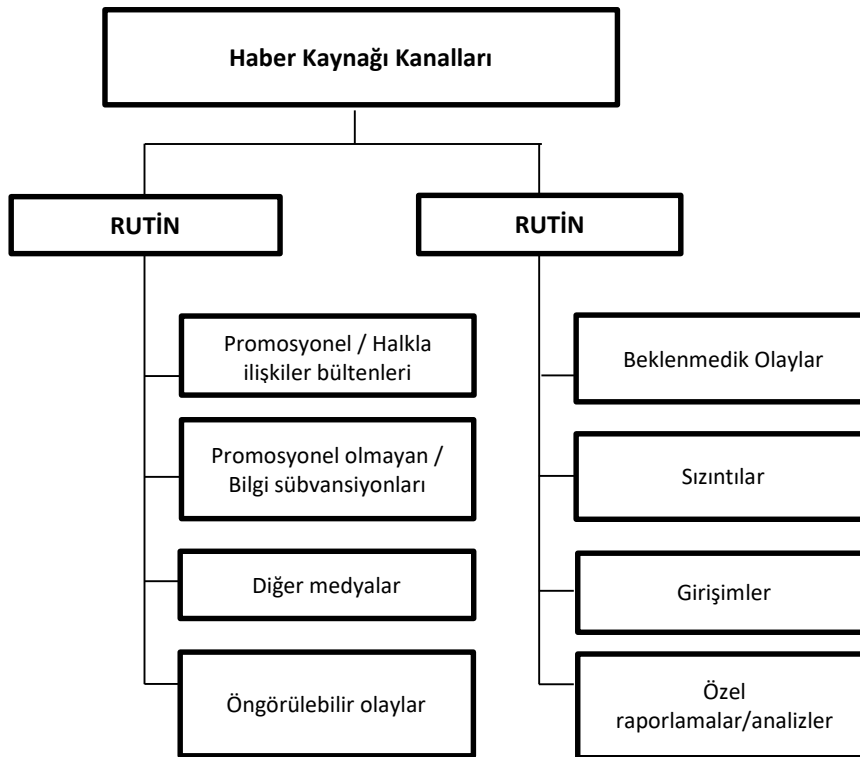
diğerleri (2018) mevcut literatüre ilişkin bütüncü bir değerlendirmeye, dijitalleşmeyle kaynaklara erişimde yaşanan gelişmelerin haber üretiminin tüm yönlerini etkilese de kaynak belirleme kalıpları bakımından onu “büyük ölçüde değiştirmedini” ve “elit ve sıradan aktörler arasında daha dengeli bir haber erişimi oluşturmadığını” (Van Leuven vd., 2018, ss.800-803) tespit ederek elit kaynakların hâkimiyetinin sürdüğüne dikkat çeker.

Kleemans ve diğerlerinin (2017) Hollanda medyası bağlamında gerçekleştirdikleri boylamsal içerik analizi bu hususun her iki yönüne dair önemli iç görüler sunar. Buna göre, yaşanan dönüşümle birlikte gerçekten de sıradan yurttaşların kaynak olarak kullanımında sıklık açısından bir artış söz konusudur. Ancak araştırmacılar bu artışın başlı başına “medyada daha güçlü bir kamu sesi” olarak yorumlanmasına karşı ihtiyatlı olmak gerektiğini vurgular. Nitekim diğer bulgular; “yurttaşların haberlerde her zamankinden daha çok öne çıksalar da haberleri anlamlı bir tanımlama güçlerinin buna bağlı olarak artmadığı”, “elit kaynakların haberde açık ara en baskın kaynaklar olduğu” ve “elit kaynakların haberde birincil tanımlayıcılar olmaya devam ettiği” yönündedir (Kleemans vd., 2017, s.478). Bu açıdan kaynaklara erişimde yaşanan gelişmeler önemli bir potansiyel taşısa da; bu gelişmelerin kaynak belirleme pratiklerinde başlı başına/kendiliğinden demokratikleştirici sonuçlar doğurmadığı söylenebilir. Hatta kimi değerlendirmelere yaşanan dönüşüm verili sorunları yeniden üreten türden aksi yönde gelişmelere dahi yol açmakta (bkz. Phillips, 2010) ve bu yönüyle de günümüz medya ortamında elit kaynaklar ve sıradan kaynaklar arasındaki gerilimin sıradan kaynaklar lehine çözülmesi bir yana, mesele gazeteciliğin krizinin bir parçası olmaya devam etmektedirⁱⁱ (bkz. Curran, 2019, s.190).

Bütün bunlara ek olarak, kaynak türlerini ve kaynak belirleme pratiklerini salt “elit kaynak” – “sıradan kaynak” dikotomisi üzerinden ele almak bir noktadan itibaren indirgemeci bir bakışa da yol açabilir. Nitekim, kaynak türleri çok çeşitli olabileceği gibi; gazeteciliğin normatif işlevlerinin pratik karşılık bulmasında elit kaynakların da en az sıradan kaynaklar kadar önemli rolleri söz konusudur. Hatta kimi durumlarda, toplumsal uzamda konumlandıkları alanlardaki ayrıcalıklı konumları nedeniyle kamu yararı içeren enformasyona erişim açısından avantajlı durumda olmaları, elit kaynakları daha da etkin kılar. Bu hususta, kaynakların dikotomik bir şekilde “elit” –“sıradan” tasnifinden ziyade haber kaynağı olarak sağladıkları enformasyonun işlevi de önem arz eder. Benzer bir motivasyonla hareket eden Dawn Wheatley (2020) “elit kaynaklar/sıradan kaynaklar” gibi ikili karşıtıklara aşırı bir

odaklanma yerine; mevcut durumun panoramik bir değerlendirmesini yaparak verili haber kaynağı kanallarını tipolojik bir şekilde ele alır.

Şekil 1’de görüldüğü üzere, Dawn Wheatley (2020), kaynak kanallarını rutin ve rutin dışı olmak üzere iki ana kategoride dörder tipe ayırarak kaynak kanal tipleri arasında ayrımı belirginleştirir. Buna göre, rutin haber kanallarını, kurumlardan ve kişilerden sağlanan halkla ilişkiler materyalleri, farklı medyalarda yer alan haberler ve diğer bilgi sübvansiyonlarını içeren ve genellikle resmi kaynakların kullanımına dayalı haberler olarak gruplandırır. Rutin dışı haber kaynak kanalları ise öncekinin aksine; gazetecilere sağlanan materyallerden ziyade genellikle gazetecilerin kendi çaba ve girişimleriyle yapılandığı, araştırmacı gazetecilik pratiklerini içeren, özel haberler ve belirli konulara odaklanan haber çalışmalarını içerir. Wheatley, bu bağlamda elit ve sıradan kaynakların kullanım pratiklerine göre her iki ana grup ve alt kategoride yer bulabileceğini vurgular (Wheatley, 2020, ss. 279-282).

Şekil 1. Dawn Wheatley'in (2020) Haber Kaynakları Tipolojisi

(Şekil 1, Türkçeleştirilerek kullanılmıştır.)

Bu tipolojiden hareketle, rutin haber kaynaklarının yerleşik düzenle uyum içerisinde kontrollü bilgi akışının bir parçası iken, rutin dışı haber kaynakları ekseninde gelişen gazetecilik pratiklerinin; bu kontrolün dışına taşan bir gazetecilik pratiğine denk düştüğü söylenebilir. Bu

yönüyle de rutin dışı haber kaynakları hâkim enformasyon akışından farklı bir enformasyon akışına kaynaklık eden aktörlerdir.

Rutin dışı kaynaklar, Wasserman'ın (2017) deyimiyle “ezber bozan kaynaklar”ⁱⁱⁱ (*disruptive sources*) şeklinde de tanımlanabilir. Wasserman'a göre ezber bozan kaynaklar; “gazeteciliğin olağan rutinlerine meydan okuyan” kaynaklardır. Bu tür kaynakların, muhabirlerle olağanlaşmış bir temasları söz konusu değildir ve haber odalarının kalıplaşmış; sıklıkla başvurulan kaynak listelerinde yer almazlar. Mütemedileşmiş bir kaynak-gazeteci etkileşimi yerine çoğu zaman tek seferlik bir temasla kamu gündemini sarsacak türde bilgi akışı sağlarlar. Sağladıkları bilgiler, bir konuda halihazırda var olan hâkim anlayışı ve verili bilgi kümesini ters yüz ederek siyaseten de egemen kurumlara olan inancı ve güveni sarsan sonuçlara yol açar (Wasserman, 2017, s.73). Bu tür kaynaklar, ezber bozdukları ölçüde de çeşitli düzeylerde riskle karşılaşır. Nitekim hâkim bilgi akışının sınırlarını aşan ve yerleşik iktidar ilişkilerini sarsan bir tablo oluşursa hem gazetecilerin hem haber kaynaklarının, iktidar yapılarının gadrine uğrama olasılıkları doğar ve haber kaynağının korunması hususu bu noktada özel önem kazanır.

Haber Kaynağının Korunması

Gazeteci ve kaynak arasındaki ilişkinin niteliği; kaynağın korunması meselesi ve haber kaynağının gizliliği hususu gazetecilik etiğinin geleneksel inceleme konularından biridir (Ward, 2021, s.9). Gazetecilikteki mesleki standart, esasen şeffaflık normu gereği haber kaynaklarının isimlerinin haberde açıkça belirtilmesi de (Carlson, 2011, s.38); haber kaynağının korunması bağlamında temel yönelim “haber kaynağının gizliliği” ilkesine başvurmaktır (bkz. Duffy, 2014, s.238-239). Bu en temelde, haberde kaynağın kimliğinin saklı tutulması ve haber yayımlandıktan sonra da ilgili medya kuruluşu ve haberde imzası bulunan gazetecinin, kaynağın kimliğini hiçbir koşulda açıklamayacağını taahhüt etmesi anlamına gelir.

Haber kaynağının gizli tutulması ihtiyacı, yukarıda değinildiği şekliyle, özellikle rutin dışı/ezber bozan kaynakların hâkim bilgi akışının aksi yönünde; sarsıcı enformasyon sağlamaları sonucunda güç-iktidar odakları ve kamu otoritesi tarafından gadre uğramaları ihtimalinden doğar. Bu anlamıyla, kaynaklar sağladıkları enformasyon sonucu çeşitli düzeylerde olumsuz sonuçlarla karşılaşabileceklerinden dolayı, kimliklerini saklı tutmak isteyebilirler. Kaynaklara gizlilik temelli etkin bir koruma taahhüt edilmezse de, kaynaklar kendi güvenlikleri ve esenliklerini riske atmamak için ellerindeki enformasyonu paylaşmaktan

çekinebilirler. Bu noktada gazeteci, enformasyona erişebilmek ve onu haberleştirmek için kaynağı gizli tutma yönünde bir koruma sağlamak durumundadır. Bu husus, tekil olarak belirli bir kaynağın korunması açısından önem arz ettiği gibi, genel olarak gazetecilerin kaynaklarına güven atmosferi sağlayarak kaynaklara ve kaynaklar aracılığıyla gazeteciliğin temel harcı olan enformasyona erişmelerinin imkânı açısından da önem arz eder.

Mesleki açıdan bakıldığında, gazetecilerin kaynaklarını korumasına ilişkin etik sorumluluklarının ve mesleki yükümlülüklerinin normatif bir çerçevede tanımlandığı görülür. Bu hususlar medya kurumlarının kendi ilke-tutum beyannamelerinde ve gazetecilik meslek örgütlerinin hak ve sorumluluk bildirgelerinde vurgulanır (bkz. IFJ, 2019; TGC, 2016). Ancak haber kaynağının korunması yalnızca etik çerçeve ile sınırlı bir mesele de değildir. Nitekim bu konuda mesleki ilkelerin işletilmesinde öne çıkan esas unsur haber kaynağının korunmasına ilişkin; özellikle kaynak gizliliğine dair yasal güvencenin varlığıdır. Bu açıdan da hukuk, etik ve meslek pratiği açısından girift bir ilişki; karşılıklı ekilenim söz konusudur. Bütün bu iç içe geçmişliği yansıtan bir vaka olarak, gazetecilik tarihinden Goodwin vakasına başvurmak, konunun farklı boyutlarını somutlaştırma açısından işlevsel olabilir.

Kıssadan Hisse: Goodwin Vakası

Bundan otuz iki yıl önce, İngiliz gazeteci William Goodwin'e gelen bir telefon çağrısıyla gerçekleşen görüşme, ilk bakışta bir gazeteci için haber kaynağıyla gerçekleştirdiği sıradan bir diyalog sayılabilecekse de, yaşananlar diyalogun öznelerini aşan sonuçlar doğurarak gazetecilik tarihine geçer. O görüşmede, henüz mesleğinin ilk yıllarında genç bir gazeteci olan Goodwin'e, Tetra isimli özel bir şirkete ait bilgiler sızdırılır. Sızdırılan bilgiler, bahse konu şirketin finansal durumuna ilişkin kamuoyuna açıkladığı verilerin aslında gerçeği yansıtmadığını gösteren cinstendir. Bu açıdan elde ettiği bilgi gazeteci Goodwin için haber değeri taşır. Ancak telefonun ucundaki haber kaynağı, sızdırdığı bilgiler haberleştirilirken kendisine atıf yapılmamasını; anonim kalmayı talep eder. Mesleğin hemen ilk yıllarında bir genç gazeteci olan Goodwin, eline geçen bilgilere dair kimi sorulara yanıt bulmak için Tetra şirketi ile irtibata geçer. Ancak Goodwin, muhtemelen haberde "denge" ilkesini gözetirken bu hamlesiyle pek de hesaba katmadan veri sızıntısı konusunda şirketi uyarılmış olur. Bunun üzerine şirket yetkilileri, kendilerince "oldukça gizli" kabul edilen bilgilerin kamuya açılmasına engel olmak için adli mercilere başvurur ve sızdırılan bilgilere dayalı yapılması olası bir habere ilişkin hızlıca ihtiyati tedbir kararı çıkarılmasını sağlar. Böylece haberin önü alınır. Ancak olay

bununla sınırlı kalmaz. Şirket, “oldukça gizli” saydığı bu bilgileri Goodwin’e ulaştıran kişiyi mahkeme yoluyla tespit etmek ister. Bu isteğe binaen adli makamlar Goodwin’den Tetra şirketine ait bilgileri sızdıran kaynağı ve elde ettiği verilerle ilgili materyalleri ve detayları talep eder. Goodwin ise bu taleplere karşılık vermez. Kaynağının gizliliğini sürdürerek onun ifşa edilmesini önler ve bu anlamıyla da tercihini haber kaynağını korumaktan yana kullanır. Ancak bu tutumundan ötürü gadre uğrayan Goodwin olur. Nitekim Goodwin; haber kaynağına ilişkin bilgileri ve haber materyallerini gizli tutmaya dönük tutumu sonucunda, mahkemenin taleplerine kulak tıkadığı için suçlu bulunarak para cezasına çarptırılır (Bindman, 1990, s.22; Nash, 1997, s.410; Reeves ve Keeble, 2015, s.110; Savla, 1997, s.351-354).

Goodwin ve bağlı olduğu haber kuruluşu The Engineer, aleyhlerindeki kararlar mağdur edildiklerine kanaat getirselere de iç hukuk yolları düzeyinde giriştikleri hukuki mücadelede bir sonuç elde edemezler. Dava, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) taşınır. AİHM, hem kaynağın açıklanmasına ilişkin talebi hem hükmedilen para cezasını “ifade özgürlüğüne yönelik ihlal” şeklinde yorumlayarak davayı Goodwin’in lehine sonuçlandırır (bkz. Goodwin v. Birleşik Krallık, 1996). Böylece dava, kendi sınırlarının ötesine geçerek Goodwin - gizli kaynak - Tetra şirketi üçgenini aşan, geniş bir yelpazede çıktılar sağlayarak sonuçlanmış olur. Nitekim takip eden satırlarda kısmi olarak alıntılanan AİHM’in bu kararı, gazetecilerin kamu yararı gözetmesi koşuluyla kurumlarca gizli tutulan bilgileri elde etme ve bu bilgiyi sağlayan kaynağı gizli tutma hakkına sahip olduklarına ilişkin emsal niteliğinde güçlü dayanaklar sunmaktadır:

Gazetecilik kaynaklarının korunması, sözleşmeye taraf bazı devletlerin kanunlarında ve mesleki davranış kurallarında yansıtıldığı gibi, basın özgürlüğünün temel koşullarından biridir ve basın özgürlüğüne ilişkin çeşitli uluslararası belgelerde onaylanmıştır. (...) Bu tür bir koruma olmadığı takdirde kaynaklar, halkı kamu yararına olan konularda bilgilendirme konusunda basına yardım etmekten kaçınabilir. Nihayetinde, basının hayati önemi haiz kamusal-bekçi köpeği rolü zayıflayabilir ve basının doğru ve güvenilir bilgi sağlama becerisi olumsuz bir şekilde etkilenebilir. Demokratik bir toplumda basın özgürlüğü için gazetecilik kaynaklarının korunmasının önemi ve bir kaynak ifşa emrinin bu özgürlüğün kullanılması üzerindeki potansiyel caydırıcı etkisi göz önüne alındığında, böyle bir tedbir, Sözleşme'nin 10. maddesi ile uyumlu olamaz (Goodwin v. Birleşik Krallık, 1996, paragraf 39).

Günümüzde halen güncelliğini koruyan emsal niteliğindeki bu kararın, kamu yararı içeren bilgi sızıntıları konusunda mevcut hukuki dayanakları güçlendirdiği açıktır^{iv}. Öyle ki Columbia Üniversitesine bağlı Küresel İfade Özgürlüğü (*Global Freedom of Expression*)

inisiyatifi, Goodwin kararını “ifade özgürlüğünü genişleten, gazetecilerin kaynaklarının daha fazla korunmasını sağlayan ve bu kaynakların özellikle hassas bilgileri aktarma konusunda taşıdıkları endişeleri gidermede ve gazetecilerle irtibat kurmalarını teşvik etmede önemli bir karar” olarak kategorize etmektedir (Global Freedom of Expression, 2020).

Kararı önemli kılansa; gazetecilerle haber kaynakları ilişkisinde “caydırıcı etkiye” karşı haber kaynağının gizli tutulması hakkına yönelik yasal güvence vurgusudur. Esasen hukuki bir terim olan caydırıcı etki, kısıtlayıcı bir yasa veya düzenlemenin cesaret kırıcı etki yaratması durumunu ve bireylerin davranışları üzerinde cayma eylemine (*an act of deterrence*) yol açan bir etkiyi ifade eder (Eide, 2019, s.228). Gazetecilik özelinde ise; “olumsuz sonuçların ortaya çıkma olasılığının potansiyel bilgi kaynaklarının ortaya çıkmasını engellediği” ve bu yönüyle de “gazetecilerin ve haber kuruluşlarının belirli konuları ele almaktan alıkonması” şeklinde tarif edilebilir (Harcup, 2014, s.52). Caydırıcı etkiye karşı haber kaynağının etkin korunması ve bu korumanın kaynağa aksettirilmesi, etik bir sorumluluk olduğu kadar, gazetecinin kaynak ihtiyacını karşılayarak mesleğini icra edebilmesi ve gazeteciliğin kamusal işlevinin gerçekleşmesi için de bir zorunluluktur.

Yukarıda ele alınan Wheatley’in tipolojisinde “rutin dışı” haber kaynağı kanallarından “sızıntı” türüne denk düşen Goodwin vakası hem gerçekleşme biçimi hem dava sonucu açısından haber kaynağının korunmasına ilişkin farklı boyutlarda iç görüler sunar. AİHM’in emsal niteliğinde kararına konu olan vakayı kaynağın korunmasının mesleki, etik ve hukuki boyutları arasındaki karşılıklı etkilenim bakımından tipik bir gazetecilik vakası olarak ele alıp birtakım kestirimlerde bulunulabilir:

- ✓ Haber kaynakları, kendi güvenlik ve esenlikleri açısından enformasyon paylaşımında anonimlik/gizlilik talep edebilirler.
- ✓ Enformasyon haber değeri taşıyorsa; gazeteci enformasyona erişmek ve onu haberleştirmek ister.
- ✓ Kaynağın gizliliğinin sağlanması ve korunması gazeteci için bir etik ve mesleki yükümlülüktür.
- ✓ Bu yükümlülüğün pratik edilmesinde yasal korumaya ihtiyaç duyulur.
- ✓ Yasal koruma çerçevesinin zayıf olduğu durumlarda haberin yaratacağı olası sonuçlar, gazeteci ve/veya kaynak için tehdide dönüşebilir.
- ✓ Kaynağın korunmasına dair yasal çerçeve güçlü ise nihai risk ve tehditler egale edilebilir.

Sıralanan bu hususlardan anlaşılacağı üzere haber kaynağının korunmasında pratik, etik ve hukuki boyutun birleştiği nokta olan haber kaynağının gizliliği hususu başlı başına incelenmeye değer görünür.

Haber Kaynağının Gizliliği

Haber pratiği açısından bakıldığında gizli kaynak kullanımı; format olarak kendi içinde farklılaşır. Gazetecilerin kimliklerini bildiği; ancak haberde açık bir şekilde atıf yapılmayan kaynaklar (*unattributed/uncited*) ve sınırlı bir şekilde atıf yapılan ancak isimlendirilmemiş (*unnamed*) kaynaklar yaygın kullanılan gizli kaynak tipleridir. Örneğin gazeteci kaynağını açık bir şekilde belirtmek yerine atıfsız bir kullanımı tercih edebilir (Örn. “edindiğimiz bilgilere göre”). Yine kaynağın isimsiz kullanıldığı ancak sınırlı da olsa atıf yapıldığı uygulamalar da söz konusu olabilir. (Örn. “Reuters’a konuşan üst düzey bir Türk dışişleri yetkilisi”). Bu tür kaynaklar, saklı tutulan/özel (*hidden/confidential*) kaynaklar olarak, gazetecilere enformasyon sağlayan ve anonimleştirilerek kullanılan kaynaklardır (Carlson, 2011, s.38).

Kendi güvenlik ve esenlikleri açısından gizlilik (*secrecy*) veya anonimlik (*anonymity*) ekseninde bilgi sağlayan farklı kaynak türleri de söz konusudur. Bunların başında, içinde bulunduğu ortamda şahit olduğu çarpıklık, yolsuzluk, suç ve kanunsuzluk türünden durumlara ilişkin geniş yankı uyandıracak veriler sağlayan “bilgi uçurucu” (*whistleblower*) kaynaklar ve yine benzer şekilde, son yıllarda yükseltmekte olan bir fenomen olarak, gazetecilere geniş çapta elde edilmiş veri sızdıran “sızdırıcı” kaynaklar (*leaker*) gelir (bkz. Olesen, 2021). Bu tür kaynaklar tipik olarak rutin dışı (Wheatley, 2020) ve ezber bozan (Wasserman, 2017) niteliktedirler. Sağladıkları verilerin yerleşik düzeni sarsan mahiyeti dolayısıyla kendilerinin çeşitli düzeylerde risklerle karşılaşma ihtimalleri oldukça yüksektir. Bu sebeple de gizlilik/anonimlik ihtiyacı çok daha geniş düzlemde karşılaşılan bir ihtiyaçtır.

Ancak bu noktada fark edileceği üzere, kaynakların gizli tutulması hususunda temelde gazeteciliğin şeffaflık normuyla gizlilik ilkesi arasında bir çelişki söz konusudur. Bu hususa dikkat çeken Carlson (2011, s.39), haber kaynağının gizli tutulduğu haberler ile kaynağa açık bir şekilde atıf yapılan haberler arasında “şeffaflıktan feragat”; “gazetecinin sorumluluk derecesinin artması”, “gazetecinin habere epistemolojik açıdan daha fazla müdahil olması” gibi farkların; gazeteciler için standart haber kalıplarından görece saparak güvenilirlik açısından risklerin üstlenilmesi anlamına geldiğini belirtir. Şeffaflığın çok daha temel bir ihtiyaç olduğuna işaret eden Carlson, gizli kaynak kullanımının gazeteciliğe yönelik hâlihazırda var

olan güvensizliği daha da derinleştirecek uygulamalara kapı araladığını belirterek, gizli kaynak kullanımına karşı ihtiyatlı davranmak gerektiğini vurgular (Carlson, 2011, s.39),

Gerçekten de ilk bakışta haber kaynağının gizliliğinin şeffaflık ilkesiyle çeliştiği düşünülebilir. Nitekim şeffaflığın en temel basamaklarından biri; haberde sunulan bilgilerin ve bakış açılarının kimden, hangi yolla elde edildiğinin tüm açıklığıyla okura/izleyiciye sunulması iken (Kovach ve Rosenstiel, 2021, s.124), gizli kaynak kullanımında bu husus peşinen devreden çıkarılmış olur. Ancak bu noktada devreye “kamu yararı” ilkesi girer (bkz. Vobič ve Poler-Kovačič, 2015, s.591). Bu bakımdan, şeffaflık ve gizlilik arasında bir “etik ikilem” yaşandığında, kamu yararı söz konusu olduğu durumlarda, şeffaflık ilkesinden belli ölçüde feragat ederek haber kaynağının gizli tutulması yönünde bir tercih ortaya konur (Duffy ve Freeman, 2011, s. 299). Bu çerçevede şeffaflık bağlamındaki handikaplarından dolayı haberde gizli kaynak kullanımına ilişkin haber kuruluşlarının ve gazetecilik örgütlerinin belirlediği etik kodlar ve normatif standartlar söz konusudur. Farklı bildireleri ve literatürü inceleyerek bahse konu standartları inceleyen ve kendi bulgularıyla sentezleyen Kimball (2011) haberde gizli kaynak kullanımına yönelik bazı kriterler sıralar. Bu kriterlere değinmek, gizli kaynak kullanımının hususi koşullarını anlamak için faydalı olabilir.

- ✓ Gizli kaynaklar sadece alternatif bilgi kaynaklarına erişilemediği durumlarda ve bu anlamıyla da nadiren kullanılmalı,
- ✓ Kaynaklar sağladıkları bilgilere dair otorite pozisyonunda olmalı,
- ✓ Gazeteci sağlanan bilgilerin doğruluğundan emin olmalı ve bu anlamıyla gazeteci kaynağın “meşruiyeti” açısından kesin kanaatlere sahip olmalı,
- ✓ Kaynağa verilen gizlilik vaadi haber organizasyonundaki şeflerle müzakere edilmeli ve haberin yayımından sonraki sürece hazırlıklı olunmalı,
- ✓ Kaynakların yanlış bilgi verdiği bir senaryoda ne yapılacağı planlanmalı,
- ✓ Olası bir adli soruşturma durumunda nasıl bir yol izleneceğine ilişkin bir hareket planı tasarlanmalıdır.

Şekil 2. Haber kaynağının gizliliğine başvurmanın koşulları [Şekil 2, Kimball’dan (2011, s. 46-47) uyarlanmıştır.]

Şekil 2’de görüldüğü üzere, gizli kaynak kullanımı belli etik ve mesleki standartlar çerçevesinde başvuru ve her aşaması iyi hesap edilmesi gereken istisnai bir uygulamadır. Bununla birlikte, kaynağın korunması, yalnızca gazetecilerin etik yükümlülüklerine riayet etmesiyle mümkün değildir. Bu noktada, haber kaynaklarını yasal koruma sağlayacak yapısal

tedbirlere duyulan ihtiyaç öne çıkar. Haber kaynağının gizliliği ancak ilgili yasalarda tanımlandığı ve bu yasaların uygulamada işlediği durumlarda tam anlamıyla karşılık bulur. Bu anlamıyla da gizli kaynak kullanımında gazetecinin etik açıdan daha fazla sorumluluk yüklenmesi gibi; hukuki düzlemde de benzer durum söz konusudur. Nitekim gazetecinin, kaynağına anonimlik sağlamayı kabul etmesi; -Goodwin vakasında da görüldüğü üzere- olası bir yargılama sürecinde hapsedilme pahasına bile olsa, mahkeme emrine karşı gelerek kaynağını ifşa etmeyi reddedeceği anlamına gelir. Bu da anonim kaynağın sorumluluğunu azalttığı (neredeyse sıfırladığı) ölçüde gazeteciye ve bağlı olduğu medya kuruluşuna mesleki ve hukuki sorumluluk yükler (Ricketson, 2011, s.101-102).

Demokratik siyasal sistemlerde, haber kaynaklarının gizli tutulmasına ilişkin gazetecilik etiğinin normatif kabulleriyle koşutluk arz eden yasal koruma çerçevesi mevcuttur. Haber kaynaklarının korunmasına ilişkin yasal çerçeve her ülkenin iç hukuk sistemine, yasalarına ve taraf olduğu uluslararası sözleşmelere/yargı mekanizmalarına göre şekillenir (Hueso, 2021, s.121; Oster, 2015, s.87). Korumanın temel mantığı; gazetecinin kaynağını saklı tutma hakkının bir mesleki "imtiyaz" (*reporter's privilege*) olarak kabul görmesidir (Belmas, Shepard ve Overbeck, 2017, s.365). Özellikle, kimi ülkelerde görülen "koruma yasaları" (*shield laws*) kapsamında değerlendirilen yasaların; kaynağın gizliliğine ilişkin hukuki düzlemde görece geniş koruma güvencesi sunduğu görülür. Bu çerçevede, gazeteciler yasal dayanaklardan yararlanarak, gizli/anonim haber kaynaklarını ve elde ettikleri enformasyon ve materyalleri saklı tutma hakkına sahip olurlar (Pearson ve Polden, 2019, s.313).

Yine Goodwin vakasında olduğu gibi, kaynağın gizli tutulmasının dava konusu olduğu durumlarda ise kaynaklar ve gazeteciler aleyhine sonuçlar ortaya çıkabilir. Burada yasal çerçevenin yetersizliği söz konusu olabileceği gibi yeterli sayılabilecek yasal güvenceye rağmen vakanın yargı mekanizmalarınca yorumlanma şekli; hakkın kullanımı yönünde kısıtlayıcı eğilimlere yol açabilmektedir. Bu çerçevede; saklı tutulan bilginin niteliğinin "kamu yararı" arz etmediği; haberin "devlet sırlarını ifşa" ettiği, "ulusal güvenliğe tehdit" oluşturduğu gibi gerekçeler üzerinden gazetecilerin kaynağını gizli tutma hakkının mahkemelerce baypas edildiği; koruma yasalarına rağmen dünyanın dört bir yanında mahkemelerin, gazetecilere kaynaklarını açıklama, elde ettikleri enformasyon ve materyalleri mahkemeye sunma gibi taleplerde bulunmakta ısrarcı olduğu; gazetecilerin bu taleplere olumlu karşılık vermemesi halinde "mahkemeye saygısızlık" (*contempt of a court*) ya da "mahkemeye itaatsizlik" (*disobedience of a court*) gibi gerekçelerle çeşitli cezalara çarptırıldığı bilinmektedir (Pearson

ve Polden, 2019, s.314). Bu yönüyle, haber kaynağının korunmasında yasal güvencenin varlığı ve işlerliği gazetecilik tarihi boyunca var olan bir sorun olagelmıştır.

Öyle ki, günümüzden 60 yıl önce bir çalışmanın “Haber medyası personelinin, yasal işlemler uyarınca aranan gizli haber kaynaklarına ilişkin ifşa etmeme hakkının basın özgürlüğünün kapsamı ve koruması altında olduğu yönündeki savlar son zamanlarda maziye karışmış durumda” (Beytagh, 1962, s. 184) şeklinde bir tespitle, kaynak gizliliğine dair yasal güvencelerin gerilediğinden yakındığı görülürken; günümüzden bir diğer örnek ise kaynak gizliliğine dair muhabirlere tanınan “imtiyazın öldüğü” (McGregor, 2021, s.29) şeklinde bir tespitle yine aynı noktaya temas eder. İronik olan, 60 yılda hukuki düzeyde çeşitli kazanımlara rağmen (bkz. Hueso, 2021; Fathaigh ve Voorhoof, 2013, s.121) bir kısır döngü gibi halen yasal güvencenin yetersizliğinden bahsedilmesidir.

Gerçekten de Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü’nün (UNESCO) üyesi 121 ülke ölçeğinde yapılan geniş çaplı araştırmasına göre 2007-2015 yılları arasında uluslararası, bölgesel ve ülke düzeylerinde haber kaynaklarının korunmasını destekleyen yasal çerçevelerin önemli ölçüde zayıfladığı somut bir olgudur. Araştırmada, çeşitli ülkelerde “ulusal güvenlik” ve “terörle mücadele” mevzuatlarında; ifade özgürlüğü ve mahremiyet gibi temel insan haklarına doğrudan meydan okuma sayılabilecek çapta düzenlemeler yapıldığı tespit edilir. Bu çerçevede, hukuki erozyon niteliğindeki bu gerilemenin birkaç ülkeyle sınırlı olmadığı; derecesi ülkelere/bölgelere göre değişmekle birlikte, küresel çapta bir hukuki erozyonun söz konusu olduğuna dikkat çekilmektedir (Posetti, 2017, s.8). Hâl böyle olunca, zaten halihazırda yetersiz olan mevcut hakların işletilmesi de fakto olarak son derece zor bir hale gelir. Ancak günümüzde hukuki güvenceye dair tek sorun, yasal çerçevedeki yetersizlikler ya da uygulamadaki çarpıklıklar değildir. Bu noktada değişen gazetecilik ve iletişim ortamının dijitalleşme açısından farklı dinamikleri içermesi, haber kaynağının korunması meselesinde dijital güvenlik boyutunun öne çıkmasına yol açar.

Haber Kaynağının Korunmasında Dijital Güvenlik

Bir an için varsayalım ki, yukarıda değinilen Goodwin vakası 32 yıl önce değil de günümüz koşullarında gerçekleşmiş olsun: Ortaya nasıl bir tablo çıkardı?

Aslında bu spekülatif soruya bir yanıt üretmek için kâhin olmaya gerek yok gibidir. Dijital dönüşümün yansımaları dikkate alındığında, analogdan dijitale; pasif içerik tüketiminden kullanıcı-üretici etkileşimine; durağanlıktan mobil platformlara geçiş (McNair,

2009, s.348) ve bilgiye erişim, toplama, depolama ve sunma açısından meslek pratiklerinde değişim göze çarpar (Schmitz Weis ve Higgins Joyce, 2009, s.588). Bu gelişmelere kaynak-gazeteci etkileşimi açısından bakıldığında, geleneksel pratikler yüz yüze iletişim ve telefon kullanımı üzerine kuruluyken 21. yy. itibarıyla gazeteci-kaynak iletişimde yaygın bir şekilde kişisel bilgisayarlar, e-posta ve İnternet kullanımı devreye girmiştir (Pavlik, 2004, ss.21-26). Günümüzde ise buna ek olarak mobil sohbet uygulamalarının kullanımı belirgin bir şekilde öne çıkar (Belair-Gagnon, Agur ve Frisch, 2018, s.56). Bu zeminden hareketle, Goodwin vakasının günümüzde yaşandığı varsayımına dayalı bir spekülasyonda; gazeteci ve kaynak arasındaki etkileşimin mobil sohbet uygulamaları, elektronik posta, sosyal medya platformları gibi dijital mecralar üzerinden kurulacağı; verilerin bu dijital mecralar ya da bulut depolama araç ve uygulamaları dolayısıyla sızdırılacağı olası bir senaryodur. Yine böyle bir tabloda, dijital gözetime karşı spesifik bir korunma stratejisi izlenmez ise, dijital izler oluşacak ve bu izler gazeteci-kaynak dışındaki aktörlere pek çok veri sağlayacaktır. Son yıllarda global haber medyası içinde “gazeteciliğin kamusal işlevine sadık kalmayı” bir yayın politikası olarak benimsemiş iddiasıyla^v öne çıkan Guardian News & Media baş editörü Katrina Viner bu tabloyu özetler gibidir:

Dijital teknolojideki gelişmeler, haber kuruluşlarına yapım ve dağıtım için geniş fırsatlar sunuyor. Gazetecilikte araştırma süreci de değişti. Dizüstü bilgisayar ve telefon, bir araştırmacı gazetecinin hayatında bir zamanlar not defterinin ifade ettiği kadar önemli bir rol oynamaktadır. Kaynakla iletişim artık yüz yüze olduğu kadar dijital olarak da gerçekleşiyor. İnternet bağlantı kayıtlarından iletişim verilerine kadar geniş veri alanları oluşturuyoruz ve bu bilgiler, üçüncü taraflara; muhabirin kendisi hakkında, peşinde olduğu haber öyküsü hakkında ve koruduğu kaynak hakkında her şeyi anlatabilir (Townend ve Danbury, 2017, s. 3).

Mesleğin merkezinde deneyimli bir aktör olarak Viner’in sözlerinde görüldüğü üzere, haber kaynakları hakkında bilgi toplamak için artık gazetecinin doğrudan tanıklığına başvurmadan farklı yollar da söz konusudur. Bu kapsamda metaveriler, bilgisayarlar, sabit diskler, cep telefonları ve sosyal medya hesapları gibi unsurlar haber kaynağı hakkında geniş bilgiler sağlayabilmekte ve adli süreçlerde bu unsurlar erişilebilir durumdadır (McGregor, 2021, s.30). Yine vakanın günümüzde yaşandığına dair varsayımdan hareketle; adli mercilerin sızdırılan verinin kaynağına ulaşmak için konvansiyonel yöntemlerin yanı sıra; muhtemelen haber kaynağı ve gazeteci arasındaki etkileşimde oluşan dijital veri izlerine odaklanan

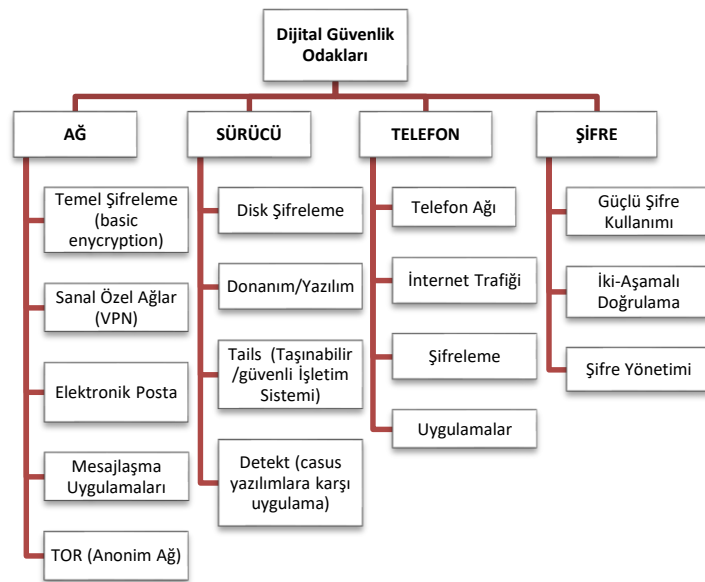
soruşturma tekniklerine meydecekleri söylenebilir. Bu açıdan, gazeteci kaynağını ifşa etmese bile ve hatta gazetecinin beyanına ihtiyaç dahi duyulmadan, dijital verileri merkeze alan retrospektif bir incelemeyle kaynağa ulaşılması olasılık dahilindedir. Nitekim, Henrichsen'in tespit ettiği gibi, günümüzün gazetecilik ortamında, “metaveri izleri, bir gazetecinin ifade vermesini gerektiren bir mahkeme celbi tehdidi olmaksızın gazetecileri ve kaynaklarını belirleyebilmektedir” (Henrichsen 2020, s.329).

Daha geniş bağlamda değerlendirildiğinde bu husus, gazetecilik alanında yeni dijital araçların (*digital intermediaries*) yükselişi ile ilgilidir (bkz. Nielsen ve Ganter, 2018; González-Tosat ve Charo-Sádaba-Chalezquer, 2021). Dijital araçlar, medya ortamını derinden dönüştüren Google, Facebook gibi arama motorları ve sosyal medya platformları ile Amazon, Apple gibi büyük teknoloji şirketleridir (Nielsen ve Ganter, 2018, s.1601). Günümüz gazeteciliğinin dönüşüm mantığı, dijital araçların işleme mekaniğinden hatırı sayılır düzeyde etkilenir. Bu ortamda gazeteciliğin yeni dijital araçlarla bağımlılık ilişkisi geliştirdiği, yapım ve dağıtım sürecinde haber medyası şirketlerinden platform şirketlerine doğru bir eksen kayması yaşandığı ve bu bağlamda medya dışı farklı aktörlerin veri toplama, analiz etme ve satma konusunda güç kazanması dikkat çeker (Ekström ve Westlund, 2019, ss.261-266). Haber kaynaklarının korunması hususunda, özellikle gizlilik/anonimlik ihtiyacının sağlanması konusunda, geleneksel gazeteciliğin imkân ve sınırlarının tartışmaya açıldığı nokta ise tam da burasıdır. Nitekim yukarıda değinildiği üzere dikkat çekici olan; oluşan dijital izlerin yalnızca şirketler ve reklamverenler için değil; aynı zamanda siyasi ve kamu otoriteleri için de erişilebilir olduğudur. Gazeteci ve kaynağın etkileşim biçiminde spesifik bir dijital güvenlik stratejisi izlenmediği taktirde, gazetecilik faaliyetleri büyük veri yığınınına eklemlenen dijital izler üretmekte ve bu izler nihayetinde yükselmekte olan bir gözetim yöntemi olarak veri gözetiminin enstrümanına dönüşebilmektedir. Sonuçta ortaya net bir tablo ortaya çıkar. Geleneksel gazetecilik pratiklerinde gazetecinin mahkemede kaynağını açıklaması/ saklı tutması eksenli iki olasılık söz konusu iken, günümüz gazetecilik pratiklerinde, dijital güvenlik açığı söz konusu ise gazetecinin mahkeme beyanı olmaksızın kaynağa erişmek mümkün olabilmektedir. Bu temel değişim, kaynakların korunmasına ilişkin kaynağı açıklamama hakkına dayalı yasal korumanın başlı başına yeterli olmayacağı ve dijital güvenlik önlemleriyle oluşan izleri minimize etmenin; iletişim etkinliğini güvenilir kılmanın en az yasal güvenceler kadar önem arz ettiği şeklinde yorumlanabilir. Buna tabloya ilişkin güçlü göstergeler içeren bir örnek Snowden Vakası'dır.

Rutin dışı haber kaynağı kategorisine tipik olarak uyan bir bilgi uçurucu olarak Edward Snowden; ABD Ulusal Güvenlik Dairesi (NSA) için sözleşme karşılığı çalıştığı süreçte kurumda gizli tutulan belgeleri elde edip, 2013'te belgeleri gazetecilere sızdırarak, ABD Hükümeti'nin NSA'nın faaliyetleriyle telekomünikasyon şirketi Verizon'a abone 120 milyon ABD yurttaşının cep telefonu kayıtlarını ve meta verilerini topladığını ifşa etmiştir. "PRISM" isimli istihbarat programıyla Microsoft, Yahoo, Google, Facebook, PalTalk, AOL, Skype, YouTube ve Apple sunucularından kullanıcı verilerine doğrudan erişildiğini göstermiş; kitle gözetimi faaliyetlerinin ABD'yle sınırlı olmadığı, ABD ve Birleşik Krallık, Kanada, Yeni Zelanda, Avustralya (Five Eyes Countries) hükümetlerinin dijital gözetim konusunda iş birliği yaptığı kayda geçmiştir (Thorsen, 2019). Snowden ifşaatları, teknoloji devleri ve platformlara bağımlılığın haber kaynağının korunması bağlamında içerdiği potansiyel tehdit ve riskleri gözler önüne sermesiyle literatürde bir kırılım noktası olarak sıklıkla değinilen bir vakadır. Vaka iki boyutuyla önemli görünür. Bunlardan ilki, vakanın kitlesel gözetimin boyutuna dair somut delillerle dijital gözetimin ulaştığı boyutu alenileştirmesi ve gazeteci-kaynak etkileşimindeki dijital izlerin yarattığı riskleri somutlaştırmasıdır. Potansiyel haber kaynaklarında, olası bir rutin dışı haber öyküsüne kaynaklık ettikleri takdirde, etkin bir gizliliğe sahip olup olamayacaklarına dair oldukça şüphe uyandıracak bir tabloyla karşı karşıya oldukları kanaatine yol açar. Bu açıdan Snowden ifşaatlarıyla, yukarıda değinilen caydırıcı etki ekseninde yeni bir risk faktörü eklenmiş olur. Öyle ki, bir değerlendirmeye göre, ABD siyasetini ve gazetecilik tarihini etkilemiş olan tipik bir rutin dışı haber öyküsü olan Watergate Skandalı'ndan bu yana giderek artan bir şekilde caydırıcı etkiyle kuşatılan gazeteci-kaynak ilişkisi; Snowden vakasıyla neredeyse "donma noktasına" gelmiş; "kitle gözetimi tehdidinden dolayı gizli kaynakların tamamen ortadan kalkması" ihtimali belirlemiştir (Lashmar, 2017, s.682).

Gerçekten de Snowden vakasının yankıları sürerken, PEW Research Center bünyesinde, 2014'te ABD'de araştırmacı gazetecilerin dijital güvenlik, gözetim ve bilgisayar korsanlığına yönelik tutumlarının incelendiği araştırma, caydırıcı etki endişesini teyit eden bulgular sunar. Araştırmada, gazetecilerden karşılaştıkları dört zorluğu sıralamaları istenmiş; araştırmaya katılan gazetecilerin %88'i "en büyük endişelerinin haber odalarındaki kaynakların azalması" olduğunu belirtmişlerdir (Holcomb, Mitchell ve Purcell, 2015, s.4). Bu noktada araştırmacı gazetecilerin kastettiği kaynakların rutin dışı/ezber bozan kaynaklar olduğunu akıld tutmak gerekir. Snowden vakasının haber kaynağının korunması meselesine dair önemli görünen ikinci yönü ise doğrudan gazeteci-kaynak etkileşimi pratiğine ilişkindir.

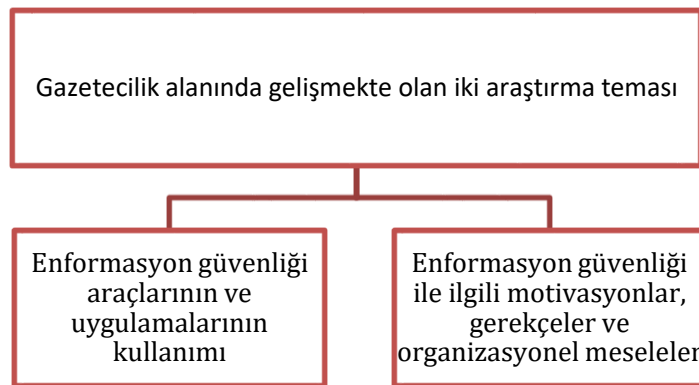
Snowden'ın ifşa için gazetecilerle kurduğu etkileşimin kendisi, günümüz gazetecilik pratiklerinde kaynağın gizliliği ve korunmasına ilişkin önemli ipuçları verir. Zira Snowden, bir haber kaynağı olarak, mesleğinin getirdiği deneyimle veri güvenliği konusunda yüksek düzeyde bilgi ve farkındalık sahibi olduğundan, kamuya açık hale getireceği bilgilerin kendisi için oluşturacağı risklerin bilincinde olduğu gibi; olası riskleri egale edecek stratejilere de hâkim bir profildir (Greenwald MacAskill ve Poitras, 2013). Gazetecilerle bu çerçevede temas kurar. McGregor (2014, s. 12), Snowden'ın bilgi uçurma faaliyeti için temasa geçtiği gazetecileri zaten en baştan "bu gazetecilerin kendisine gerekli güvenlik koşullarını sağlayabileceğine dair kanaatinden ötürü tercih ettiği" yönünde bir değerlendirme yapar. Bu açıdan vaka, caydırıcı etki üreten sonuçları kadar, gazetecilerin kaynakların güvenliğini sağlama kapasiteleri ile kaynağın kendini koruma beceri ve yetkinliklerinin önemine işaret eder. Crete-Nishihata ve diğerleri (2020, s. 1085), enformasyon güvenliği ihtiyacının özellikle Snowden vakasından sonra daha yaygın bir şekilde ele alınmaya başladığını ve enformasyon güvenliğinin haber odaları ekseninde örgütsel düzeyde ve gazeteciler ekseninde bireysel düzeyde çeşitli ihtiyaç ve nüfuz alanları yarattığına işaret eder. Bu bağlamda artık, gazetecilerin ve haber kurumlarının kaynakla iletişim ve etkileşim açısından alması gereken çeşitli dijital güvenlik tedbirleri söz konusudur. London School of Economics bünyesindeki Gazetecilik ve Toplum Araştırma Merkezi Polis'in yayınladığı araştırma raporu bahse konu tedbirleri tespit eder.

Şekil 3: Dijital Güvenlik için ağ, yazılım ve donanım odakları. [Şekil 3, Kleberg'ten (2015) uyarlanmıştır.]

Şekil 3'te görüldüğü üzere haber kaynaklarının dijital güvenliği için İnternet ağı, kullanılan donanım ve yazılımlar, telefonların ağ hareketliliği, dijital uygulamalar, şifre kullanım pratikleri ekseninde gazetecilerin odaklanması gereken pek çok dijital güvenlik boyutu söz konusudur (Kleberg, 2015). Bunun yanı sıra, dijital güvenlik açığına karşı savunma niteliğinde tedbirlerin yanı sıra; şifreleme uygulamaları ve anonimlik temelli bilgi uçuşma platformlarının yeni gazetecilik uygulamalarına imkân vermesi de söz konusudur (bkz. Thorsen, 2017; Di Salvo, 2020).

Bütün bunlardan hareketle, hukuki korumanın zaten gazetecilik tarihi boyunca pratik düzeyde yetersiz kalması, günümüz konjonktüründe, demokratik gerilemeye eşlik eden hukuki erozyon gibi yapısal sorunlara ek olarak; gazeteciliğin dijitalleşmeyle imtihanı çerçevesinde, haber kaynaklarının korunmasına ilişkin yeni durumda dijital güvenlik eksenli bir perspektife doğru yönelim söz konusudur. ABD özelinde yapılan ancak geneli temsil edebilecek bir değerlendirmeden hareketle söylenecek olursa; günümüzün koşullarında “dijital iletişimin bilgi güvenliği risklerini tamamen ortadan kaldıracak herhangi bir yasal düzenleme ve mevzuat çözümü yoktur” (McGregor, 2021, s.32). Bu kapsamda öne çıkan yaklaşım; salt yasal korumaya odaklı bir perspektif yerine; gazetecilerin ve haber kaynaklarının ve medya kuruluşlarının karşılaştıkları enformasyon güvenliği sorunlarına yönelik etkin bir korunma yöntemi olarak dijital güvenlik ihtiyaçlarına odaklanmaktır (Tsu, 2019, s.81). Enformasyon güvenliğine dair çalışmalarıyla öne çıkan gazetecilik araştırmacısı Philip Di Salvo (2022), ilgili literatürü değerlendirdiği çalışmasında iki ana araştırma temasının ortaya çıktığına işaret eder.

Şekil 4: Enformasyon güvenliği ve gazetecilik ilişkisini konu alan literatürde iki ana tematik [Şekil 4, Di Salvo'dan (2022) uyarlanmıştır.]

Şekil 4'te görüldüğü üzere ilk tema enformasyon güvenliği araçlarının ve uygulamalarının kullanımını ifade derken, diğer tema gazetecilik alanında bilgi güvenliği ile ilgili motivasyonlara, gerekçelere ve organizasyonel meselelere odaklanır. Mevcut durum, bir yandan haber odalarının kurumsal yapı açısından güvenli iletişim yaklaşımı ekseninde dönüşüm ihtiyacına, diğer yandan gazetecilerin güvenli iletişim bilgi ve beceri kapasitelerini geliştirme ihtiyacına işaret eder. Dijital gözetimin kendiliğinden ve sürekli hale geldiği dijital gazetecilik ortamında, haber kaynağının korunmasında hukuki korumanın önemi kadar; kaynakların dijital güvenlik açısından pratikte aktif bir korunmaya ihtiyaç duydukları açıktır. Buna ilişkin örgütsel düzeyde haber odaları ve aktör düzeyinde gazetecilerin aktif koru(n)ma stratejileri izlemesi gerektiği görülmektedir. Bu stratejilerin dijital teknolojilerle ilgili tasarruflarla sınırlı olmadığı da hesaba katılmalıdır. Nitekim UNESCO'nun 2015 tarihli "Gazetecilik için Dijital Güvenliğin İnşası" başlıklı raporla dikkat çektiği üzere, dijital güvenlik açığı karşısında gazeteciliğin karşı karşıya kaldığı zorluklar teknolojik boyutun yanı sıra, kurumsal, ekonomik, siyasal, hukuki ve sosyal-psikolojik boyutlardan oluşur (Henrichsen, Betz ve Lisosky, 2015, s.17). Bu anlamıyla, dijital taktik ve stratejilerin önemini azımsamadan, meselenin çok boyutlu olarak kavranması gerektiği ve bütünlüklü bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğu tespit edilebilir.

Sonuç

Bu çalışmada, haber kaynağının korunması meselesi gazetecilik literatürü ekseninde ele alınmıştır. Çalışmanın ilk kısmında, sosyal aktörler olarak haber kaynaklarının normatif değerinin gazeteciliğin demokratik işlevi açısından anlamı somutlaştırılmıştır. Bunu takiben, haber kaynaklarına atfedilen normatif değerle, pratik koşullar arasındaki çelişkiler değerlendirilmiştir. Pratik çelişkiler bağlamında öne çıkan; haber medyası alanında farklı aktörler arasındaki güç ve iktidar çekişmesinin dengesiz dağılımı sonucu, haber kaynaklarının habere erişimde diğer aktörlerin nüfuzuna nazaran dezavantajlı durumda olduklarıdır. Ancak haber kaynakları, olmazsa olmaz nitelikte olduğundan haber medyasından bütünüyle yalıtılmaları neredeyse imkansızdır. Bu noktada, yine normatif değer ve pratik durum arasındaki çelişkiler bağlamında iki farklı hususun öne çıktığı vurgulanmıştır. Bunlardan ilki "elit kaynak" – "sıradan kaynak" gerilimi; ikincisi "rutin haber kaynakları" – "rutin dışı haber kaynakları" arasındaki ayrışmadır. Bu gerilim ve ayrışmada öne çıkan; haber kaynaklarının ancak yerleşik düzenle uyumlu bir bilgi akışına uyum gösterdikleri ölçüde habere erişimde

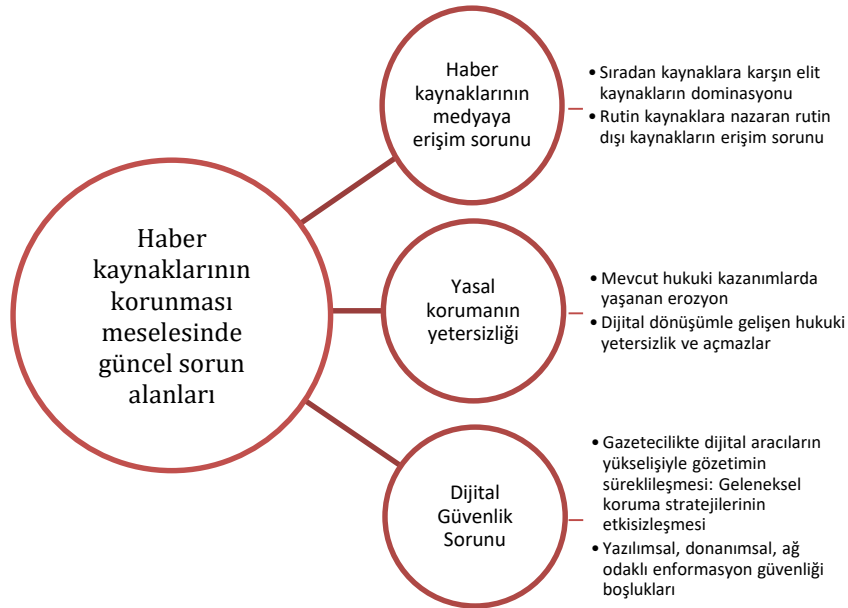
avantaj sahibi olabildikleridir. Bu bağlamda elit, resmi ve kurumsal haber kaynaklarının sıradan kaynaklara göre daha “muteber” kabul edikleri ve rutin haber kaynaklarının rutin dışı/ezber bozan haber kaynaklarına göre daha fazla erişime sahip olduğu ifade edilmiştir. Buna ek olarak, değişen medya ortamındaki demokratikleştirici imkanların bu hususta haber kaynaklarının adil erişimi açısından olumlu bir potansiyel taşısa da, pratik koşullar itibarıyla geleneksel gazetecilikle günümüz gazeteciliği arasında anlamlı bir farklılaşma gözlenmediğine dair bir çerçeve çizilmiştir. Bütün bunlar, özellikle gazeteciliğin demokratik işlevlerinin tatbikinde etkili olacak türden haber kaynaklarının medyaya erişimde zaten yapısal-sistemik zorluklar ve kısıtlılıklarla karşılaştığını göstermek üzere ele alınmıştır.

Çalışmanın takip eden bölümünde, haber kaynaklarının korunması değerlendirilmiş ve haber kaynağının korunmasının etik ve hukuki boyutlarının karakteristikleri somutlaştırılmıştır. Burada dikkat çeken, haber kaynağının korunmasında temelde haber kaynağının gizliliğine dayanan bir yaklaşımın belirleyici olduğu ve kaynağın gizli tutulmasının etik ve hukuki açıdan tartışmaya açık çeşitli yönleri olduğu şeklindedir. Özellikle gizlilik ve şeffaflık ilkesi arasında somut bir çelişkinin varlığına işaret edilmiş; haber kaynağının korunması açısından, kamu yararı gözetilmek suretiyle şeffaflıktan belli istisnai koşullar altında feragat edilmesi ve kaynağın gizli tutulması yönünde tercihte bulunulduğu vurgulanmıştır. Bu etik tercihin pratik edilmesinde ise esasen en temelde yasal güvenceye ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir. Bütün bu girift boyutlar ise gazetecilik tarihinden bir anekdotla; Goodwin vakası ile somutlaştırılıp, yasal güvencenin önemi ve konunun çok boyutluluğu vurgulanmıştır. Ancak yasal güvencenin *de jure* düzeyde çoğu zaman yeterli olmadığı; olsa dahi *de facto* açıdan işletilmediği, buna ek olarak hukuki gerileme trendi ile verili kazanımların erozyona uğradığı yönünde bir tablo ortaya konmuştur. Bütün bunlar, medyaya erişimde zaten yapısal-sistemik zorluklar ve kısıtlılıklarla karşılaşan haber kaynaklarının medyaya eriştikleri takdirde olası bir soruşturma durumunda hukuki açıdan da sınırlı bir yasal güvenceye sahip oldukları ve bu bakımdan risk ve tehditlere muhatap olduklarını göstermesi açısından önemlidir. Buna ek olarak; kaynağın ifşa edilmediği ve korunabildiği durumlarda ise zaten gizli kaynak kullanımıyla etik açıdan sorumluluk yüklenen gazetecilerin bunun yanı sıra hukuki riskler de üstlendiği; bu risklerin çeşitli mağduriyetler doğurabileceği kaydedilebilir.

Çalışmanın son kısmında ise, özel olarak gazeteci ve haber kaynağı etkileşiminin dijital dolayımli hale geldiği, genel olarak gazeteciliğin dijital araçların belirleyiciliğinde bir dönüşüme tabi olduğu ifade edilerek, ortaya çıkan bu tabloda kaynaklara yönelik risk ve

tehditlerin de dijitalleştiği tespit edilmiştir. Bu çerçevede, zaten sınırlı bir işlerliğe sahip “kaynağı gizli tutma” hakkının; dijital izler ve aygıtlar dolayısıyla pratikte işlerliğinin daha da sınırlandığı vurgulanmıştır.

Sonuç olarak, Şekil 5’te özetlendiği üzere, haber kaynaklarının korunmasına ilişkin gazetecilik tarihi boyunca yaşanan sorunların, günümüzün dijital yönelimli gazetecilik ortamında güvenlik temelinde çeşitlendiği ve derinleştiği ifade edilebilir. Gazeteciler ve kaynakları arasındaki iletişim ve etkileşimin önemli ölçüde dijital dolayimli hale gelmesi, dijital güvenlik temelli riskleri artırmakta ve kaynağın gizliliğine ilişkin yeni sorunlar doğurmaktadır. Mevcut gazetecilik ortamında kaynakların; dijital güvenlik sorunlarının potansiyel mağduru olduğunu söylemek abartı olmayacaktır.

Şekil 5: Haber Kaynaklarının korunması meselesinde güncel üç temel sorun alanı ve boyutları

Meseleyi ancak temel karakteristikler, çelişkiler ve sorunlar ekseninde ele alan ve spesifik bir tematiğe derinlemesine odaklanmak yerine belli bir ölçüde soyutlamaya/genelleştirmeye başvurma sınırlılığı içeren bu çalışma; literatürden hareketle konuya dair bir araştırma gündeminin inşasına çağrı içeren bir nevi “prolog” olarak görülebilir. Buna karşın, esas olarak özgün verilerle yanıtlanmayı bekleyen çok sayıda soru mevcuttur:

- Türkiye’de ulusal ve yerel medya ölçeğinde haber kaynaklarının korunmasına ve gizliliğine ilişkin mevcut uygulamalar ve sorunlar nelerdir?
- Ana akım ve alternatif medya özelinde konu nasıl farklılık gösterir?
- Küresel ölçekte farklı medya sistemlerinde kaynağın korunmasına ilişkin sorunların ayrıştığı ve benzeştiği boyutlar nelerdir?
- Mevcut risk ve

tehditlere karşı geliştirilen dijital araç ve uygulamaların tatbikî potansiyeli nedir? •Haber odalarının kurumsal yapısı ve gazetecilik kültürünün mevcut eğilimleri, gazetecilerin bireysel beceri ve yetkinlikleri bu uygulamalara adaptasyon açısından hangi düzeydedir? •Şifreleme, anonimite temelli yeni imkânların yasal statüsü nedir ve ne olmalıdır? Yine bu imkânların kullanımında; özellikle şeffaflık ve gizlilik arasındaki çelişki hesaba katıldığında, etik çerçeve nasıl çizilebilir? •Gazetecilik eğitiminde, program müfredatları konuyu hangi boyutlarıyla içermektedir? Bu programlarda yeni uygulama ve araçlara ilişkin bilinç, farkındalık ve uygulama düzeyinde bir eğitimden söz etmek olası mıdır? Müfredattaki eksiklikler nasıl giderilebilir?

Sayısı, çeşitliliği ve derinliği artırılabilir olan bu sorular; haber kaynağının korunması meselesinin günümüzdeki durumunu resmetme ve ona yönelik çözüm önerileri geliştirme olanağına kapı aralayan bir araştırma gündemine kaynaklık edecektir.

ORCID ID**Serhatcan YURDAM**

Orcid ID: 0000-0001-5190-6070

Declaration of Conflicting Interests

The author declared that there were no conflicts of interest with respect to the authorship or the publication of this article.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar bu makalenin yazarlık veya yayımlanmasına ilişkin olarak hiçbir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

KAYNAKÇA

- Ataman, B., & Çoban, B. (2018). Counter-surveillance and alternative new media in Turkey. *Information, Communication & Society*, 21(7), 1014-1029. doi: 10.1080/1369118X.2018.1451908
- Belair-Gagnon, V., Agur, C., & Frisch, N. (2018). Mobile sourcing: A case study of journalistic norms and usage of chat apps. *Mobile Media & Communication*, 6(1), 53–70. doi: /10.1177/2050157917725549
- Belair-Gagnon, V & Revers, M. (2018). The Sociology of Journalism. T.P. Vos (ed.), *Journalism Handbooks of Communication Science* (257-280). Berlin: De Gruyter.
- Belmas, G. I., Shepard, J. M., & Overbeck, W. (2017). *Major principles of media law*. Boston: Cengage Learning.
- Berger, G. (2017). Why the world became concerned with journalistic safety, and why the issue will continue to attract attention. U. Carlsson, & R. Pöyhtäri (ed.), *The Assault on Journalism—Building Knowledge to Protect Freedom of Expression*. (33-44). Göteborg: Nordicom.
- Bernal, P. (2016). Data gathering, surveillance and human rights: recasting the debate. *Journal of Cyber Policy*, 1(2), 243-264. doi: 10.1080/23738871.2016.1228990
- Beytagh, F. X. (1962). Constitutional Law: Freedom of the Press: Right of News Media Personnel to Refuse to Disclose Confidential Sources of Information. *Michigan Law Review*, 61(1), 184-191.
- Bindman, G. (1990). A shadow across press freedom. *British Journalism Review*, 2(1), s. 22-26.
- Bradshaw, P. (2017). Chilling Effect: Regional journalists' source protection and information security practice in the wake of the Snowden and Regulation of Investigatory Powers Act (RIPA) revelations. *Digital Journalism*, 5(3), 334-352. doi:10.1080/21670811.2016.1251329
- Bourdieu, P. (1997). *Televizyon Üzerine*. (T. Ilgaz, çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bucak, S. (2021). Survival in Turkey. P. Lashmar (ed), *Investigative Journalism* (149-161). Routledge.
- Calvert, C., Kozlowski, D. V., & Silver, D. (2018). *Mass Media Law*. New York: McGraw Hill Education.
- Carlson, M. (2009). Dueling, dancing, or dominating? Journalists and their sources. *Sociology Compass*, 3(4), 526-542. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2009.00219.x>
- Carlson, M. (2011). Whither anonymity? Journalism and unnamed sources in a changing media environment. B. Franklin & M. Carlson (ed.), *Journalists, Sources, and Credibility: New Perspectives* (37-48). New York: Routledge
- Carlson, M. (2016). Sources as news producers. T. Witschge, C. W. Anderson, D. Domingo, & A. Hermida (ed.), *The SAGE Handbook Of Digital Journalism* (236– 249). Los Angeles: Sage.
- CPJ. (2020). Annual Report 2020. The Committee to Protect Journalists. <https://cpj.org/wp-content/uploads/2020/09/CPJ.2020.Annual.Report.pdf> Erişim Tarihi: 24.08.2021
- Crete-Nishihata, M. Oliver, J., Parsons, C., Walker, D. Tsui, L. & Deibert, R. (2020) The Information Security Cultures of Journalism, *Digital Journalism*, 8(8), 1068-1091, doi: 10.1080/21670811.2020.1777882
- Cottle, S. (2000) Rethinking News Access, *Journalism Studies*, 1(3), 427-448. doi: 10.1080/14616700050081768
- Cottle, S. (2016). On the violent history of the globalised present, S. Cootle, R. Sambrook, N. Mosdell (ed.), *Reporting Dangerously Journalist Killings, Intimidation and Security* (61-88). Londra: Palgrave Macmillan.
- Cottle, S. (2017). Journalists Killings and the Responsibility to Report. U. Carlsson, & R. Poyhtari (ed.), *The Assault on Journalism: Building Knowledge to Protect Freedom of Expression* (21–32). Goteborg: Nordicom.

- Curran, J. (2019). Triple crisis of journalism. *Journalism*, 20(1), 190–193. doi: 10.1177/1464884918807034
- Çalışkan, B. (2019). Digital security awareness and practices of journalists in Turkey: A descriptive study. *Conflict & Communication*, 18(1).
- Diamond, L. (2010). Liberation technology. *Journal of Democracy*, 21(3), 69-83.
- Diamond, L. (2019). The road to digital unfreedom: The threat of postmodern totalitarianism. *Journal of Democracy*, 30(1), 20-24.
- Dimitrova, D. V., & Strömbäck, J. (2009a). Look who's talking: Use of sources in newspaper coverage in Sweden and the United States. *Journalism Practice*, 3(1), 75-91. doi: 10.1080/17512780802560773
- Dimitrova, D. V., & Strömbäck, J. (2009b). The Conditionality of Source Use : Comparing Source Use in U.S. and Swedish Television News. *Journal of Global Mass Communication*, 2(1/2), 149–166.
- Di Salvo, P. (2020). *Digital whistleblowing platforms in journalism: Encrypting leaks*. Palgrave Macmillan.
- Di Salvo, P. (2022). Information security and journalism: Mapping a nascent research field. *Sociology Compass*, 16(3), e12961. <https://doi.org/10.1111/soc4.12961>
- Duffy, M. J. (2014). Anonymous sources: A historical review of the norms surrounding their use. *American Journalism*, 31, 236-261. doi: 10.1080/08821127.2014.905363
- Duffy, M. J., & Freeman, C. P. (2011). Unnamed sources: A utilitarian exploration of their justification and guidelines for limited use. *Journal of Mass Media Ethics*, 26(4), 297-315. DOI: 10.1080/08900523.2011.606006
- Eide, E. (2016). Threatened source protection. Freedom of expression and extremist adversaries. U. Carrlson (ed.), *Freedom of Expression and Media in Transition* (107-117). Göteborg: Nordicom.
- Eide, E. (2019). Chilling Effects on Free Expression: Surveillance, Threats and Harassment. R. Krøvel & M. Thowsen (ed.), *Making Transparency Possible. An Interdisciplinary Dialogue* (227–242). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Ekström, M., & Westlund, O. (2019). The dislocation of news journalism: A conceptual framework for the study of epistemologies of digital journalism. *Media and Communication*, 7(1), 259-270. doi: <https://doi.org/10.17645/mac.v7i1.1763>
- Fathaigh, R. Ó., & Voorhoof, D. (2013). The European Court of Human Rights, media freedom and democracy. M. E. Price, S. G. Verhulst, & L. Morgan (ed.), *Routledge Handbook of Media Law* (107–124). New York: Routledge
- Freedom House. (2018). *Freedom on the Net 2018: The Rise of Digital Authoritarianism*. <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2018/rise-digital-authoritarianism> Erişim Tarihi: 10.11.2020
- Freedom House. (2020). *Freedom in the World 2020: A Leaderless Struggle for Democracy*. <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2020/leaderless-struggle-democracy> Erişim Tarihi: 18.12.2020
- Global Freedom of Expression. (2020). *Goodwin v. United Kingdom*. Erişim Adresi: <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/goodwin-v-united-kingdom/> Erişim Tarihi: 10.08.2020
- Goodwin v. Birleşik Krallık. (1996). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi*. Erişim Adresi: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57974> Erişim Tarihi: 10.09.2020

- González-Tosat, C., & Sádaba-Chalezquer, C. (2021). Digital Intermediaries: More than New Actors on a Crowded Media Stage. *Journalism and Media*, 2(1), 77-99. <https://doi.org/10.3390/journalmedia2010006>
- Greenwald, G., MacAskill, E., & Poitras, L. (2013). "Edward Snowden: The Whistleblower Behind the NSA Surveillance Revelations", *The Guardian*, 11 Haziran 2013. <https://www.theguardian.com/world/2013/jun/09/edward-snowden-nsa-whistleblower-surveillance> Erişim Tarihi: 20.11.2020
- Harcup, T. (2014). *Oxford Dictionary of Journalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Henrichsen, J. R. (2020). Breaking through the ambivalence: Journalistic responses to information security technologies. *Digital Journalism*, 8(3), 328-346. doi: 10.1080/21670811.2019.1653207
- Henrichsen, J. R., Betz, M., & Lisosky, J. M. (2015). *Building digital safety for journalism: A survey of selected issues*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). UNESCO Publishing. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232358>
- Holcomb, J., Mitchell, A. & Purcell, K. (2015). "Investigative Journalists and Digital Security." Pew Research Center's Journalism Project. <http://www.journalism.org/2015/02/05/investigative-journalists-and-digital-security/> Erişim Tarihi: 02.11.2021
- Hueso, L. C. (2021). Journalists, Confidentiality, and Sources. L. Corredoira, I.B. Mallen, R.C. Presuel (ed.), *The Handbook of Communication Rights, Law, and Ethics: Seeking Universality, Equality, Freedom and Dignity* (101-121). ABD: John Wiley & Sons.
- IFJ. (2019). *Global Charter of Ethics for Journalists*. International Federation of Journalists. <https://www.ifj.org/who/rules-and-policy/global-charter-of-ethics-for-journalists.html> Erişim Tarihi: 18.01.2022
- IFJ. (2021). *Killed Journalists Report–2020*. International Federation of Journalists. https://www.ifj.org/fileadmin/user_upload/IFJ_KILLED_LIST_REPORT_2020.pdf Erişim Tarihi: 11.08.2021
- Jamil, S. (2021). The monitored watchdogs: Journalists' surveillance and its repercussions for their professional and personal lives in Pakistan. *Journalism Studies*, 22(7), 878-895. doi: 10.1080/1461670X.2021.1904272
- Kimball, M. B. (2011). Granting sources anonymity requires complex process. *Newspaper Research Journal*, 32(2), 36-49. doi: <https://doi.org/10.1177%2F073953291103200204>
- Kleberg, C. F. (2015). The death of source protection? Protecting journalists' source in a post-Snowden age. Londra: LSE Polis. <http://eprints.lse.ac.uk/63140/> Erişim Tarihi: 18.09.2020
- Kleemans, M., Schaap, G., & Hermans, L. (2017). Citizen sources in the news: Above and beyond the vox pop?. *Journalism*, 18(4), 464-481. doi: <https://doi.org/10.1177/1464884915620206>
- Kovach, B., & Rosenstiel, T. (2021). *The Elements of Journalism: What Newspeople Should Know and the Public Should Expect*. (4. Baskı).
- Lacy, S. & Rosenstiel, T. (2015). *Defining and Measuring Quality Journalism*. New Brunswick, NJ: Rutgers School of Communication and Information.
- Lashmar, P. (2017). No more sources? The impact of Snowden's revelations on journalists and their confidential sources. *Journalism Practice*, 11(6), 665-688. doi: 10.1080/17512786.2016.1179587
- McGregor, S. E. (2014). *Digital Security and Source Protection for Journalists*. Tow Center for Digital Journalism, Columbia University. <https://academiccommons.columbia.edu/doi/10.7916/D89P3D4M>

- McGregor, S. E. (2021). *Information security Essentials. A guide for reporters, Editors, and newsroom Leaders.* Columbia University Press.
- McNair, B. (2009). Journalism in the 21st century—evolution, not extinction. *Journalism*, 10(3), 347-349. doi: 10.1177/1464884909104756
- McQuail, D., & Deuze, M. (2020). *McQuail's Media and Mass Communication Theory.* Londra: Sage.
- McQuail, D., & Windahl, S. (1993). *Communication models for the study of mass communications.* Routledge.
- Michaelsen, M., & Glasius, M. (2018). Authoritarian Practices in the Digital Age—Introduction. *International Journal Of Communication*, 12, 3788–3794.
- Molyneux, L., & McGregor, S. C. (2021). Legitimizing a platform: evidence of journalists' role in transferring authority to Twitter. *Information, Communication & Society*, 1-19. doi: 10.1080/1369118X.2021.1874037
- Murakami Wood, D. (2017). The global turn to authoritarianism and after. *Surveillance & Society*, 15(3-4), 357-370. doi: <https://doi.org/10.24908/ss.v15i3/4.6835>
- Nash, S. (1997). Freedom of Expression, Disclosure of Journalists' Sources and the European Court of Human Rights: *Goodwin v United Kingdom.* *The International Journal of Evidence & Proof*, 1(5), 410–418. doi: 10.1177/136571279700100504
- Norris, P. (2000). *A virtuous circle: Political communications in postindustrial societies.* Cambridge University Press
- Nielsen, R.K., & Ganter, S. A. (2018). Dealing with digital intermediaries: A case study of the relations between publishers and platforms. *New media & society*, 20(4), 1600-1617. <https://doi.org/10.1177%2F1461444817701318>
- Oster, J. (2015). *Media Freedom as a Fundamental Right.* Cambridge: Cambridge University Press
- Olesen, T. (2021). "The Birth of an Action Repertoire: On the Origins of the Concept of Whistleblowing." *Journal of Business Ethics.* <https://doi.org/10.1007/s10551-021-04868-3>.
- Paul, J., & Criado, A. R. (2020). The art of writing literature review: What do we know and what do we need to know?. *International Business Review*, 29(4), 101717. doi: 10.1016/j.ibusrev.2020.101717
- Pavlik, J. V. (2004). A sea-change in journalism: Convergence, journalists, their audiences and sources. *Convergence*, 10(4), 21-29.
- Pearson, M., & Polden, M. (2019). *The Journalist's Guide to Media Law: A handbook for communicators in a digital world* (6. baskı). Avustralya: Allen & Unwin.
- Phillips, A. (2010). Journalists as Unwilling 'Sources': Transparency and the New Ethics of Journalism. B. Franklin. & M. Carlson (ed.), *Journalists, Sources, and Credibility*, (61-72). Routledge.
- Posetti, J. (2017). *Protecting Journalism Sources in the Digital Age.* United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). Paris: UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000248054.locale=en>.
- Posey, J. (17 Nisan 2018). "Q&A with Barbie Zelizer". Penn Today. <https://penntoday.upenn.edu/news/qa-barbie-zelizer> Erişim Tarihi: 09.01.2022
- Reeves, I., & Keeble, R. (2015). *The newspapers handbook.* (5. Baskı). Routledge.
- Reich, Z. (2011). Source credibility and journalism: Between visceral and discretionary judgment. *Journalism Practice*, 5(1), 51-67. doi: 10.1080/17512781003760519

- RSF. (2020). World press freedom index – 2020. Reporters Without Borders. <https://rsf.org/en/2020-world-press-freedom-index-entering-decisive-decade-journalism-exacerbated-coronavirus> Erişim Tarihi: 05.10.2020
- Ricketson, M. (2018). When one person's noble whistleblower becomes another's poisonous leaker. J. Lidberg, J., & D. Muller (ed.), *In the Name of Security—Secrecy, Surveillance and Journalism* (101-120.) Anthem Press.
- Savla, S. (1997). "Company Informants and Disclosure of Journalistic Sources: Goodwin v United Kingdom", *Journal of Financial Crime*, 4(4), 351-354. <https://doi.org/10.1108/eb025804>
- Schmitz Weiss, A., & Higgins Joyce, V. D. M. (2009). Compressed dimensions in digital media occupations: Journalists in transformation. *Journalism*, 10(5), 587-603. doi: 10.1177/1464884909106534
- Schudson, M. (1994). Haber Üretimini Sosyolojisi. (A. Altun & M.A. Gevrek, çev.). *İlef Yıllık*, 94. 307-325.
- Snyder, H. (2019). Literature review as a research methodology: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 104. 333-339. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.07.039>
- Splendore, S. (2020). The dominance of institutional sources and the establishment of non-elite ones: The case of Italian online local journalism. *Journalism*, 21(7), 990-1006. doi: 10.1177/1464884917722896
- Steiner, N. D. (2012). Testing for a political bias in freedom house democracy scores: Are US friendly states judged to be more democratic. *Journal of Comparative Policy Analysis*, 18, 329-394.
- Strömbäck, J. (2005). In search of a standard: Four models of democracy and their normative implications for journalism. *Journalism studies*, 6(3), 331-345. doi: 10.1080/14616700500131950
- TGC. (2016). Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti. <https://www.tgc.org.tr/bildirgeler/turkiye-gazetecilik-hak-ve-sorumluluk-bildirgesi/bildirge.html> Erişim Tarihi: 18.01.2022
- Thorsen, E. (2017) Cryptic Journalism. *Digital Journalism*, 5(3), 299-317. doi: 10.1080/21670811.2016.1243452
- Thorsen, E. (2019). Surveillance of Journalists/Encryption Issues. *The International Encyclopedia of Journalism Studies*.
- Tiffen, R., Jones, P. K., Rowe, D., Aalberg, T., Coen, S., Curran, J., ... & Soroka, S. (2014). Sources in the news: A comparative study. *Journalism studies*, 15(4), 374-391. DOI: 10.1080/1461670X.2013.831239
- Torraco, R. J. (2016). Writing integrative literature reviews: Using the past and present to explore the future. *Human Resource Development Review*, 15(4), 404-428. doi: <https://doi.org/10.1177/1534484316671606>
- Townend, J., & Danbury, R. (2017). Protecting Sources and Whistleblowers in a Digital Age. Information Law and Policy Centre, Institute of Advanced Legal Studies. http://infolawcentre.blogs.sas.ac.uk/files/2017/02/-Sources-Report_webversion_22_2_17.pdf. Erişim Tarihi: 10.12.2020
- Tsui, L. (2019). The importance of digital security to securing press freedom. *Journalism*, 20(1), 80-82. doi:10.1177/1464884918809276
- Tuchman, G. (2002). The production of news. K. B. Jensen (ed.), *A handbook of media and communication research* (78-90). Londra: Routledge.
- Tumber, H., & Zelizer, B. (2019). Special 20th anniversary issue: The challenges facing journalism today. *Journalism*, 20(1), 5–7. doi:10.1177/1464884918804736
- Türay, A. (2018). Haber Kaynaklarının Gizliliğinin Hukuksal Boyutu. *Ceza Hukuku Dergisi*, 13(37), 111-170.

- UNESCO Observatory of Killed Journalists. (2022). UNESCO <https://en.unesco.org/themes/safety-journalists/observatory> Erişim Tarihi: 26.02.2022
- Wahl-Jorgensen, K., Williams, A., Sambrook, R., Harris, J., Garcia-Blanco, I., Dencik, L., Cushion, S., Cynthia Carter, C., & Allan, S. (2016). The Future of Journalism, *Digital Journalism*, 4(7), 809-815, doi: 10.1080/21670811.2016.1199469
- Ward, S.J.A. (2021). What Is Global Media Ethics?. S.J.A. Ward (ed.), *Handbook of Global Media Ethics* (5-23). İsviçre: Springer. doi: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-32103-5>
- Wasserman, E. (2017). Safeguarding the News in the Era of Disruptive Sources, *Journal of Media Ethics*, 32(2), 72-85. doi: 10.1080/23736992.2017.1294020
- Wheatley, D. (2020) A Typology of News Sourcing: Routine and Non-Routine Channels of Production, *Journalism Practice*, 14:3, 277-298. DOI: 10.1080/17512786.2019.1617042
- Van Leuven, S., Kruikemeier, S., Lecheler, S. & Hermans, L. (2018). Online and newsworthy, *Digital Journalism*, 6(7), 798-806. doi: 10.1080/21670811.2018.1498747
- V-Dem. (2020). Autocratization surges – resistance grows: Democracy report 2020. Varieties of Democracy Institute https://www.v-dem.net/media/filer_public/de/39/de39af54-0bc5-4421-89ae-fb20dcc53dba/democracy_report.pdf Erişim Tarihi: 06.01.2021
- Vobič, I. & Poler Kovačič, M. (2015). Watchdog journalism and confidential sources: A study of journalists' negotiation of confidentiality with their sources. *Teorija in Praksa*, 52(4), 591–611. http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/TIP2015_4_VobicPoler-Kovacic.pdf
- Zuboff, S. (2021). *Gözetleme Kapitalizmi Çağı: Ürünün 'Sen' Olduğu Çağda İnsanın Geleceği İçin Savaş*, (E. Evlice, çev.). İstanbul: Okuyan Us Yayınları.

ⁱ Bu yaygın kanının kökeni; kaynaklara erişim kapasitesinin gazetecilerin öz değerlendirmelerinde bir tür “mesleki beceri/başarı” kriteri olarak kavrandığını saptayan saha araştırmalarına dayanır (Schudson, 1994, s.315).

ⁱⁱ Curran (2019, s.190), sosyal medya çalışmalarında öne çıkan “filtre balonu” kavramına atıfla, yerleşik ve kurumsal medyayı ironik bir şekilde “ulusal filtre balonları” şeklinde imleyerek, yerleşik düzenin aktörleri sayılabilecek resmi ve elit kaynakların gazeteciliğin krizinin bir parçası olarak değerlendirir.

ⁱⁱⁱ Mahiyetiyle uyumlu olması açısından “ezber bozan” şeklinde çevirdiğimiz “disruptive source” deyimini “yıkıcı kaynaklar” şeklinde de Türkçeleştirilebilir.

^{iv} AİHM’in farklı birçok vaka özelinde, demokrasilerde haber medyasının hayatî rolünü ve haber kaynaklarının korunmasının önemini vurgulayan kararlara imza atarak, gazeteciler ve kaynakları için hukuki dayanaklar sunduğu bilinmektedir (bkz. Fathaigh ve Voorhoof, 2013, s.121).

^v Bu konuda The Guardian’ın gazeteciliğin krizini nasıl yorumladığı ve mevcut tabloda kendi pozisyonunu nasıl tanımladığına ilişkin gazetenin baş editörü Katharine Viner’in “A mission for journalism in a time of crisis” (The Guardian, 2017) başlıklı yazısına başvurulabilir. https://www.theguardian.com/news/2017/nov/16/a-mission-for-journalism-in-a-time-of-crisis?CMP=share_btn_tw